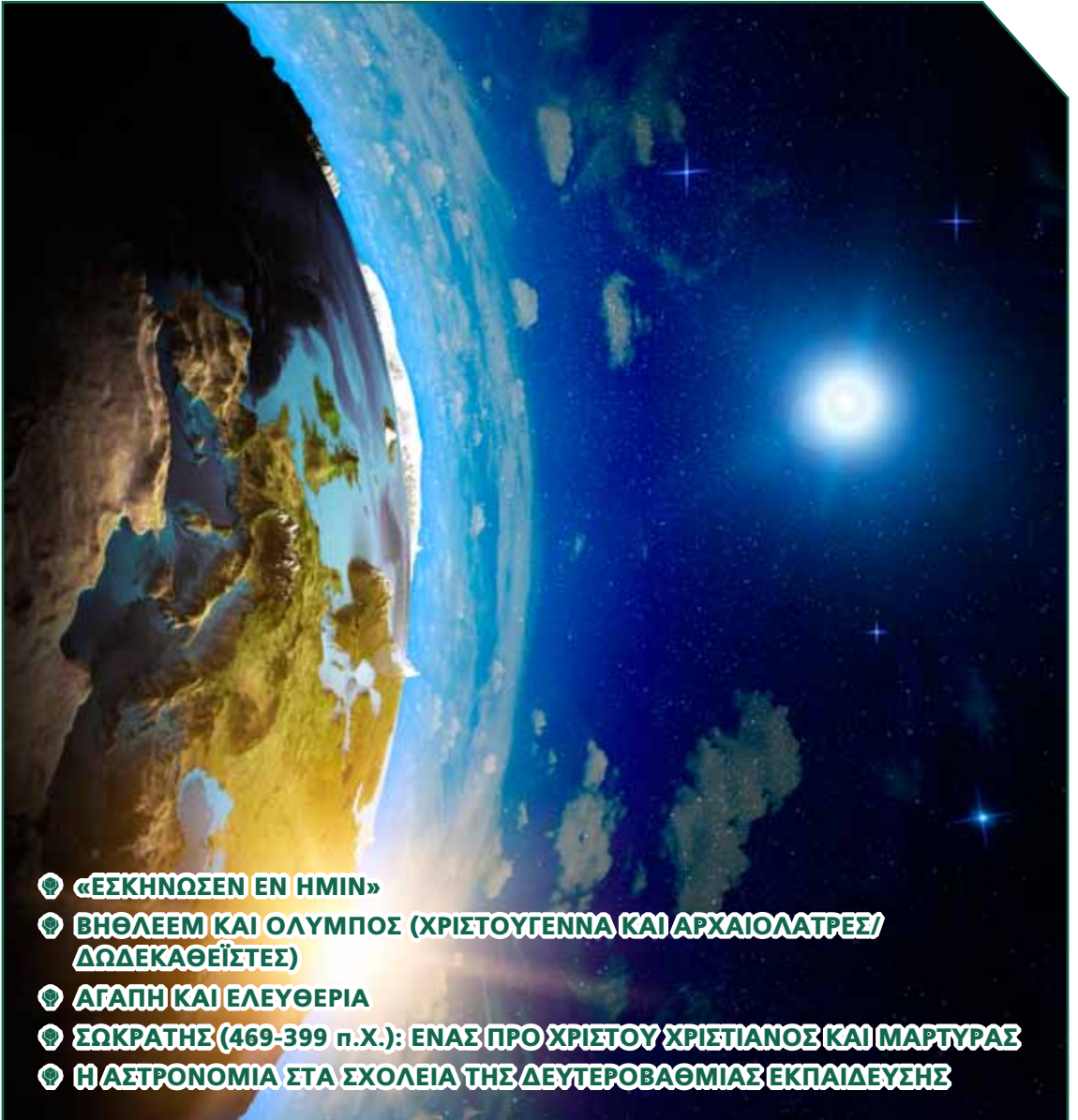

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

🍷 «ΕΣΚΗΝΩΣΕΝ ΕΝ ΗΜΙΝ»

🍷 ΒΗΘΛΕΕΜ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΟΣ (ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΕΣ/
ΔΩΔΕΚΑΘΕΪΣΤΕΣ)

🍷 ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

🍷 ΣΩΚΡΑΤΗΣ (469-399 π.Χ.): ΕΝΑΣ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

🍷 Η ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Περιεχόμενα

ΣΧΟΛΙΑ 157

«ΕΣΚΗΝΩΣΕΝ ΕΝ ΗΜΙΝ»

Τοῦ κ. Ἰω. Μαρκότση 159

**ΒΗΘΛΕΕΜ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΟΣ
(ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΕΣ/
ΔΩΔΕΚΑΘΕΪΣΤΕΣ)**

Τοῦ κ. Παύλου Αθ. Παλούκα 164

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τοῦ κ. Ἠλίας Λιαμῆ 167

**ΣΩΚΡΑΤΗΣ (469-399 π.Χ.):
ΕΝΑΣ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ
ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑΣ**

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Ρίζου 169

**Η ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μαυρομάτη 175

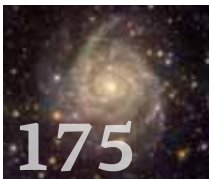
ΕΙΔΗΣΕΙΣ 180

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ
ΓΙΑ ΤΑ 80 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.** 181

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ 182

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 183

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΤΟΥΣ 2018 184

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952
Ἰδρυτής: **Ἰ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτῆτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσης, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

Τ. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Νοέμβριος 2018

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

- Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἑργασίμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.
Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στά βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες
ἐπαρχιακές πόλεις, καθῶς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στήν Ἀθήνα.
- Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα
ἄρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά
κειμήνα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποσπελλόμενα
ἄρθρα νά μῖν ὑπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές
μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἀλλά καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα.
Όσοι θέλουν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα,
ένα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά
κάμει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μῖν ἐγκρίνει
τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ
περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

ΒΗΘΛΕΕΜ

Πάρα πολλά ὀνόματα, γεγονότα, τόποι, λόγοι καί παραστάσεις στή Παλαιά Διαθήκη ἦσαν σύμβολα καί παραβολές πού θά λάμβαναν τήν πλήρη ἐξήγησή τους καί ἐφαρμογή τους στό πρόσωπο τοῦ Σωτῆρος... Βηθλέεμ σημαίνει «οἶκος ἄρτου», πού ὀνομάστηκε ἔτσι γιά τήν εὐφορία καί γονιμότητα τοῦ ἐδάφους της. ... Τό ἀρχικό της ὄνομα ἦταν Ἐφραθά πού σημαίνει γόνιμο τόπο.

Φαίνεται ὅτι ὁ Θεός χάρισε ἀπό παλιά στόν τόπο αὐτό γονιμότητα ἄρτου, «καρδίαν ἀνθρώπων στηρίζοντος» –ὅπως λέγει ὁ θεόπνευστος Βηθλεεμίτης Δαβίδ– ἄρτου ἀπαραιτήτου γιά τήν συντήρηση τῆς ἐνταῦθα ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλά ἔπρεπε νά χρησιμεύσει καί σάν σύμβολο πού ἐκφράζει βαθύτερη ἔννοια. Ὅτι σ' αὐτήν θά γενιόταν ὁ «ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ἀληθινός καί ζωήν διδούς τῷ κόσμῳ», ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐν Βηθλέεμ γεννηθείς, ὥστε νά δικαιολογεῖ πλήρως τό ὄνομά της, ὡς οἴκου καί τόπου ἄρτου.

(διασκ. ἀπό τό
«Ὁ Κύριος ὡς νέος», ἐκδ. ΖΩΗ,
Ἀθήνα 1970³, σελ. 18-19)

ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΧΩΡΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

Άλιεύσαμε από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, την Έκθεση του έτους 2016 για τα «Περιστατικά εις βάρος χώρων θρησκευτικής σημασίας στην Ελλάδα». Για την κατανόηση του «μεγαλείου» της Έλληνικής Γραφειοκρατίας αναφέρονται αντιστρόφως ιεραρχικά, οί κάτωθι θεσμικοί φορείς:

Η έκθεση υπογράφεται και εκδίδεται από το «Τμήμα Θρησκευτικών Έλευθεριών και Διαθρησκειακών Σχέσεων» που υπάγεται στην «Διεύθυνση Θρησκευτικής Εκπαίδευσης», ή όποια υπάγεται στη «Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων» υπό την σκέπη του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων!!!

Η εξ 122 σελίδων έκθεση, πέρασε και αναρτήθηκε χωρίς σχεδόν κανείς να καταλάβει τίποτα.

Ας δοῦμε ὅμως γιατί ή σιγή. Στή σελ. 26 τῆς ἔκθεσης ἀναφέρεται ὅτι τό 2016 καταγράφηκαν στήν ἑλλαδική ἐπικράτεια, 208 περιστατικά εἰς βάρος χώρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπ' αὐτά τά 42 σχετίζονταν μέ κλοπές χρημάτων ἀπό παγκάρια ἢ προσκυντάρια, ἐνώ τά ὑπόλοιπα 166 μέ ἱερόσυλες πράξεις, ἀλλά στήν πλειονότητά τους μέ βεβήλωση τοῦ χώρου καί καταστροφές (ὄ.π.). Οἱ βεβηλώσεις κατά τήν ἀναφορά τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων ἦταν ἐμπρησμοί, γράψιμο μέ spray, τοποθετήσεις ἐμπρηστικῶν μηχανισμῶν, σπασίματα ἱερῶν σκευῶν καί συμβόλων, καθῶς καί ἄλλες ἀθλιότητες πού δέν εἶναι δυνατόν νά γραφοῦν.

Ἐκτός τῶν περιστατικῶν αὐτῶν, ἐπαναλαμβάνουμε 208 στήν ἐπικράτεια κατά χώρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καταγράφηκαν πέντε (5) περιστατικά κατά τόπων λατρείας καί μνήμης τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἓνα (1) περιστατικό σε χώρο πού σχετίζεται μέ τό Ἰσλάμ, καί ἓνα (1) κατά χώρου

πού σχετίζεται μέ τόν Ρωμαιοκαθολικισμό.

Τά παραπάνω εἶναι θέματα πού δέν πρέπει νά τά προσπεράσουμε ἀσχολιάστα. Γιατί μέσα στά 208 περιστατικά ἐκτός τῶν 42 πού μποροῦν νά χρεωθοῦν σέ ἀναζήτηση χρημάτων ἢ εἰκόνων ἀξίας ἢ ἱερῶν σκευῶν γιά πώληση στήν ἀγορά πολυτίμων μετάλλων, ὑπάρχουν ἄλλα 166 πού σχετίζονται μέ πόλεμο κατά τῆς Ὁρθόδοξης Χριστιανικῆς πίστεως. Νέα παιδιά καί ἔφηβοι, κατά κανόνα, ἐγκλωβισμένοι σέ ἰδεολογικά ἀδιέξοδα, σπᾶνε μέ βαριά ἐργαλεῖα πόρτες ἢ ἐξοπλισμούς ἱερῶν ναῶν, βεβηλώνουν μέ τόν πλέον χυδαῖο τρόπο Ἁγίες Τράπεζες, γράφουν μέ spray κάθε λογῆς χυδαιότητες καί ἀθλιότητες στούς τοίχους τῶν ναῶν, κ.ἄ. ὅπως ἀναλυτικά περιλαμβάνονται στήν έκθεση.

Τά ἀνωτέρω προφανῶς λόγω ἄνωθεν παρεμβάσης δέν ἔγιναν εὐρέως γνωστά καί μικρῆ σημασίας ἴσως θά εἶχαν, ἂν δέν διάβαζε κάποιος τόν πρόλογο τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ, στή σελ. 5 τῆς ἔκθεσης.

Γράφει λοιπόν ἐκεῖ ὁ κ. ὑπουργός ὅτι ἡ Ἐκθεση εἶναι χρήσιμη γιατί «μέσω αὐτῆς τῆς γνώσης μπορεῖ νά εὐαισθητοποιήσει τήν κοινή γνώμη». Ἐρωτᾶται ὅμως πῶς τήν εὐαισθητοποίησε τό ὑπουργεῖο καί ἡ ἀντίστοιχη Δ/νση; Μέ τήν ἀναφορά τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου πού διεξοδικά ἀναφέρει; Καί ὁ πλέον ἀφελής στή χώρα αὐτή πού ζοῦμε δέν πιστεύει ὅτι αὐτός ἢ αὐτοί πού βεβήλωσαν τίς Ἁγίες Τράπεζες τό ἔπραξαν γιατί ἀγνοοῦσαν τό ἰσχύον νομικό πλαίσιο γιά τή θρησκευτική ἐλευθερία καί κατά συνεκδοχή, ἂν τό ἤξεραν δέν θά τό ἔπρατταν.

Θά κλείσουμε μέ τό σημεῖο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ὡς ἐκπαιδευτικούς. Γράφεται πάλι στόν ἴδιο πρόλογο, ὅτι ἡ ἔκθεση ἔχει «παιδευτικό χαρακτήρα...γιατί... ἡ διαμόρφωση μιᾶς συνείδησης σεβασμοῦ τοῦ ἄλλου, ἐκείνου πού διαφέρει, εἶναι ζήτημα παιδείας». Πολύ ὠραία ἔκθεση ἰδεῶν θά παρατηρήσουμε. Καί καταλήγει τό σκεπτικό: «γιά νά σεβαστεῖς ὅμως τόν ἄλλον, πρέπει πρῶτα νά σέβασαι τόν ἑαυτό σου καί νά νιώθεις ἀσφαλῆς στήν ταυτότητά σου ὥστε νά

μπορείς να συζητήσεις, να κατανοήσεις και να αποδεχθείς την διαφορετικότητα που αποτελεί πλούτο για μία κοινωνία» (δ.π.).

Οί διαπιστώσεις αυτές δεν είναι κατανοητό σέ ποιούς απευθύνονται. Ό δὴθεν ἥπιος καί «παιλομοδίτικος» λόγος δεν δείχνει να απευθύνεται στους δράστες. Γιατί ὅποιος πιστεύει

- ὅτι αὐτή ἡ ἐπιχειρηματολογία θά νουθετήσει τοὺς δράστες,
- ὅτι οἱ δράστες τέτοιων βανδαλισμῶν καί καταστροφικῶν ἐπιδρομῶν συμπεριφέρονται ἔτσι λόγω κακῆς κατανόησης τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου καί
- ὅτι πράττουν αὐτά πού πράττουν ἐπειδή δεν κατανοοῦν ὅτι οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ (ὡς ἀποδέκτες αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν τόσο ὡς ἄτομα ὅσο καί στά σεβάσματά τους πού εἶναι οἱ τόποι λατρείας τους), εἶναι ἡ διαφορετικότητα,

τότε κάτι δεν πάει καλά στήν ἐκ μέρος μας κατανόηση τῆς ἐπιχειρηματολογίας.

Ἄρα ἡ σκέψη ἔστω καί ἀθέλητα, εἶναι ὅτι ἐμεῖς τὰ «θύματα» (διά τῶν χώρων λατρείας τοῦ θρησκευτικοῦ μας πιστεύω) πρέπει νά ἀποδεχτοῦμε αὐτόν τόν καταστροφικό οἶστρο τῶν δραστῶν καί νά τοὺς δεχτοῦμε ὡς μία πλουτίζουσα τήν κοινωνία διαφορετικότητα!! Τό ἀπλό ἐρώτημα στόν συντάκτη τοῦ προλόγου πού ὁ κ. ὑπουργός υπέγραψε εἶναι ἂν τό ἔλασον, τό πρόσφατο, τό ἐλάχιστο, ἂν αὐτό ἐν τέλει, μπορεῖ νά καθορίζει καί νά ἐντάσσει ὡς «διαφορετικότητα» τό μεῖζον, τό ἔχον ἱστορικό βάθος καί ρίζες αἰῶνων, τό «γονιδιακά» καταγεγραμμένο παρελθόν, στήν συνείδηση τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ μας, τό ἀπολαῦτον τοῦ σεβασμοῦ αἰῶνες.

Ἴσως ὅταν ἀπαντηθοῦν αὐτά, νά χαροῦμε ὅλοι, μία ἐπόμενη ἔκθεση νά καταγράψει μηδέν

(0) στά περιστατικά εἰς βάρος χώρων θρησκευτικῆς σημασίας στή χώρα μας.

ΗΣΣΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Πέρασαν μῆνες ἀπό τήν ἐνημέρωση ὅτι ἐπίκειται νομοθετική ρύθμιση μέ Π.Δ. πού θά περιορίζει τόν ἀριθμό τῶν γραπτῶς ἐξεταζομένων μαθημάτων γιά τήν προαγωγή τῶν μαθητῶν τῆς Α΄ καί Β΄ τάξεως τοῦ Λυκείου, καί ἀκόμα δεν ἐξεδόθη.

Προβληματιζόμαστε γιά τό λόγο πού εἰσάγεται καί στό Λύκειο ὁ περιορισμός τῶν γραπτῶς ἐξεταζομένων μαθημάτων. Οἱ ρυθμίσεις αὐτές μόνο κακό προξενοῦν. Οἱ μαθητές χωρίς τή μέριμνα ὅτι θά ὑποβληθοῦν σέ γραπτή ἐξέταση, ἀδιαφοροῦν, γιατί τοὺς δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι μέ τήν προφορική βαθμολογία θά μπορέσουν νά πάρουν τουλάχιστον 9,5 γιά νά προαχθοῦν. Κάτω ἀπό τέτοιες συνθήκες ὅμως δεν μπορεῖ νά λειτουργεῖ τό Λύκειο. Οἱ μαρτυρίες ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν συγκλίνουν στό ὅτι ὑπάρχει παγερὴ ἀδιαφορία γιά τὰ περισσότερα μαθήματα. Ἀκόμα καί γιά ὅσα θά ἐξεταστοῦν γραπτῶς, γιατί ἡ κεκτημένη ταχύτητα καί ἡ διαμορφούμενη «ἀτμόσφαιρα» δεν μπορεῖ νά δώσει τήν ἀναγκαῖα μαθητική συμπεριφορά καί συνέπεια. Τό ἀκόμα πιό δύσκολο εἶναι ὅτι ἂν παγιωθεῖ μία τέτοια ἀντίληψη, τότε κανεὶς στό μέλλον δεν θά μπορέσει νά ἀποκαταστήσει τό λάθος, καθώς χιλιάδες μαθητές ἀπό τό Γυμνάσιο ἀκόμα, θά ἔχουν λάβει ἰσχυρές δόσεις «ἥσσοнос προσπαθείας» καί μέ τοὺς γνωστούς τρόπους πού ἔχουν μάθει θά διαλύουν τὰ σχολεῖα. Θέλουμε νά πιστεύουμε πὼς ἡ καθυστέρηση τῆς ἐκδόσεως τοῦ Π.Δ. ὀφείλεται σέ κριτικό ἀναστοχασμό γιά τή χρησιμότητα τοῦ μέτρου.

Ἐπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητές καί συνδρομήτριες τοῦ περιοδικοῦ μας, τήν ἀνανέωση τῶν συνδρομῶν τους, ὥστε νά συνεχιστεῖ ἡ ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ μας.

Ἡ καταβολή μπορεῖ νά γίνει στά κατά τόπους βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.

Ἄν ἡ συνδρομὴ καταβληθεῖ μέσω ἠλεκτρονικῆς πληρωμῆς νά σημειώνεται τό ὄνομα τοῦ συνδρομητῆ.

Τό IBAN γιά τραπεζικὴ πληρωμὴ (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:

GR 8002602010000930100366731

«ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰω. 1, 14)

Τοῦ κ. **Ἰωάννη Μαρκότση**, Θεολόγου, Δ/ντῆ Λυκείου

Μιά πτυχή τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων ἡ ὁποία ἐνίοτε παραθεωρεῖται, σχετίζεται μέ τήν «ἀνακεφαλαίωση» τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πού ἀναπτύσσει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής καί Θεολόγος. Ὁ ἱερός εὐαγγελιστής, σέ μιά σύντομη φράση, περιλαμβάνει ὅλη τήν ἱστορία τῆς σωτηρίας, καταθέτοντας τήν δική του μαρτυρία ὅτι «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καί ἔθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ»¹.

1. Ἡ δογματική ἀλήθεια πού προϋποθέτει ὁ ἱερός εὐαγγελιστής, εἶναι ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ Λόγος. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ μονογενῆς υἱός, ὁ πρό τῶν αἰώνων «γεννηθείς» κατά τήν διατύπωση τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Αὐτός ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔρχεται νά σώσει τόν ἄνθρωπο, τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο, ἀπό τήν ἁμαρτία, τή φθορά καί τό θάνατο. Καί αὐτό γίνεται ὅταν ὁ Θεός μέσα στήν ἄπειρη σοφία καί κρίση Του, ὀρίζει ὅτι «ἤλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου»². Τότε, μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀρχίζει τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλεῖται ἀπό τήν πτώση του καί ἐπανέρχεται στήν οἰκειώση τοῦ Θεοῦ, μετά τήν ἀλλοτρίωση πού εἶχε προκληθεῖ ἀπό τήν παρακοή³. Ὁ Θεός ἀπό ἄκρα ἀπολυτρωτική ἀγάπη καί ἀφαπτη ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο, τό δημιούργημά Του,

ἀποστέλλει στόν κόσμο τόν Μονογενῆ Υἱό καί Λόγο Του, γιά νά ἀναιρεθεῖ ἡ τυραννίδα τοῦ Διαβόλου, κατά τήν διατύπωση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου «...διὰ σέ καί τήν κηδεμονίαν τήν σήν, ἵνα τῆς ἁμαρτίας ἡ τυραννίς ἀναιρεθῆ, ἵνα καθαιρεθῆ τοῦ διαβόλου ἡ ἀκρόπολις, ἵνα τμηθῆ τοῦ θανάτου τὰ νεῦρα, ἵνα ἀνοιγῶσιν ἡμῖν αἱ τοῦ οὐρανοῦ πύλαι, ἵνα ἀφανισθῆ ἡ ἀρά, ἵνα ἡ προτέρα καταδίκη λυθῆ...»⁴.

2. Ἡ δευτέρα σημαντική ἀλήθεια, εἶναι τό ρῆμα πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἱερός εὐαγγελιστής γιά νά δείξει τό καινοφανές τοῦ γεγονότος. Γράφει ὅτι ὁ Λόγος ὄχι μόνον ἔγινε «σὰρξ», δηλαδή ἔλαβε σάρκα καί ὅστα, ἀλλά καί «ἐσκήνωσεν» μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Τό «σκηνοῦν», ὡς ρῆμα ἔχει κομβική σημασία στήν ὅλη θεολογία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τό ἴδιο συμβαίνει ἐπίσης καί μέ τό οὐσιαστικό «σκηνή». Καθόλου τυχαῖο, ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν λαός νομαδικός. Μέ ἀφορμή τήν ἀναφορά στό γενεαλογικό δέντρο τοῦ Ἀβραμ (Ἀβραάμ) μαθαίνουμε ὅτι ἦταν «ἐν σκηναῖς οἰκοῦντες κτηνοτρόφοι»⁵, καί τό κυριότερο στήν ἀναφορά αὐτή εἶναι ἡ ἐπίσης μαρτυρία τῆς Μωσαϊκῆς διήγησης στή Γένεση, ὅτι ὁ Θεός «ῶφθη δέ αὐτῷ ..πρός τῆ δρυῖ τῆ Μαμβρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπί τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ»⁶. Συνεπῶς, ὁ Θεός⁷ δείχνει νά μὴν ἀποστρέ-

1. Ἰω. 1, 14.

2. Γαλ. 4, 4.

3. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Μέγας Βασίλειος, *Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* 15,35, P.G. 32, 128, «ἡ τοῦ Θεοῦ καί σωτῆρος ἡμῶν περί τόν ἄνθρωπον οικονομία ἀνάκλησίς ἐστιν ἀπό τῆς ἐκπτώσεως καί ἐπάνοδος εἰς οἰκειώσιν Θεοῦ ἀπό τῆς διά τήν παρακοήν γενομένης ἀλλοτρίωσεως».

4. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Πρός σκανδαλισθέντας*, 8, 7, P.G. 52, 498. Βλ. ἐπίσης Καρμίρη Ἰωάννου, *Σύνοψις τῆς Δογματικῆς Διδασκαλίας τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 1960, σελ. 42 ἔξ.

5. Γεν. 4, 20 ἔξ.

6. Γεν. 18, 1.

7. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στά πρόσωπα τῶν τριῶν ἀγγέλων κατά τήν ἐμφάνισή τους στόν Ἀβραάμ, διεῖδε τήν ἐμφάνιση τῆς Ἁγίας Τριάδος..

φεται τό μοντέλο οίκησης τῶν ἀνθρώπων, δέχεται τήν φιλοξενία ἀπό τόν σκηνίτη Ἀβραάμ, καί ἀργότερα, προφητικά δηλώνει⁸ στόν Ἰεζεκιήλ ὅτι θά συνάψει μέ τόν λαό Του διαθήκη αἰώνια καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά, συνεχίζει, «ἔσται ἡ κατασκίνωσίς μου ἐν αὐτοῖς»⁹. Μέ τό συμβολικό καί κατανοπτό

Αὐτός ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔρχεται νά σώσει τόν ἄνθρωπο, τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο, ἀπό τήν ἁμαρτία, τή φθορά καί τό θάνατο.

στούς ἀνθρώπους μήνυμα τῶν τόσων αἰώνων πρῖν τήν ἐνανθρώπηση, ὁ Θεός προειδοποιεῖ καί προετοιμάζει ὅτι στήν οὐσία θά ὑπάρξει μιά ἄμεση ἐπικοινωνία μέ τούς ἀνθρώπους, ἀφοῦ καί ὁ ἴδιος θά «κατασκηνώσει» ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἡ σκηνή συμβολίζει τό πρόσκαιρο καί παροδικό. Πρόσκαιρος καί παροδικός ὁ ἄνθρωπος, δέν εἶναι «μόνιμος» κάτοικος τῆς γῆς, καί ὁ Θεός, ἀπό ἄπειρη ἀγάπη «συγκατασκηνώνει» γιά νά ὑπάρχει κοινωνία μέ τό δημιούργημά Του¹⁰.

8. Ὁρθότερα νά λεχθεῖ ὅτι ἐντέλλεται ἡ ἐνημερώνει γιά τήν ἀμετάθετη βουλή Του.

9. Ἰεζ. 37, 27.

10. Ἐνδεικτικό τῆς ἀντίληψης γιά τήν «σκηνητική» διαμονή καί τήν κατανοήσή της τότε καί τώρα, εἶναι ἡ αὐθόρμητη ἀντίδραση τοῦ ἀπ. Πέτρου κατά τήν Μεταμόρφωση (Μτ. 17, 1 ἔξ.). Θαμπωμένος ἀπό τό ἔκπαιλο καί ἀπαστράπτων φῶς τῆς Θείας Μεταμορφώσεως, προτείνει νά στήσουν τρεῖς σκηνές ἐπί τοῦ Θαβώρ, ἀπό μία γιά τόν Κύριο, τόν πρ. Μωυσῆ καί τόν πρ. Ἡλία. Ὅπως παρατηρεῖ δέ ὁ Ὑριγένης, σκοπός ἦταν νά εὐφραίνονται γιά ὅσα θά ἀκούγαν ἀπό τά ὅσα θά ἔλεγαν ὁ Μωυσῆς καί ὁ Ἡλίας πρὸς τόν Ἰησοῦ καί ἀπό ὅσα θά ἔλεγε ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς (βλ. Τρεμπέλα Παν., Ὑπόμνημα εἰς τό κατὰ Ματθαῖον, ἐκδ. «Ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι 1979³, σελ. 315). Εἶναι ἐνδιαφέρουσα καί ἡ ἀποψη νεότερων ἐρμηνευτῶν ὅτι «ἡ περί τριῶν σκηνῶν πρότασις τοῦ Πέτρου δύναται νά ἐξηγηθῆ ἴσως καί

2i. Γιά τό λόγο αὐτό τό ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ εἶναι Ἐμμανουήλ, δηλαδή «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»¹¹ ὅπως τό ἐπαναλαμβάνει ὁ εὐαγγελιστής Ματθαῖος στό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ εὐαγγελίου του¹². Σχολιάζοντας τό εὐαγγελικό κείμενο ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐπισημαίνει «οὐδέν οὖν ἄλλο δηλοῖ τό, “καλέσουςιν Ἐμμανουήλ”, ἢ ὅτι ὄψονται Θεόν μετὰ ἀνθρώπων· ἀεὶ μὲν γέγονε μετὰ ἀνθρώπων, οὐδέποτε δέ οὕτω σαφῶς»¹³. Γιατί ἡ ἔνωση ἐν Χριστῷ τῆς θείας καί ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι ἡ βάση καί τό θεμέλιο τῆς ἐνώσεως τοῦ Θεοῦ μέ τούς ἀνθρώπους¹⁴.

2ii. Ἀπό τῆ «συγκατασκίνωση» αὐτή δέν ἐπέρχεται ἀλλαγὴ στή φύση καί στήν οὐσία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἀνύψωση καί ἐξύψωση τοῦ πλάσματος, τῆς πεπτωκυίας φύσεως. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ζυγαβηνός «κατὰ γάρ τήν συνάφειαν καί ἔνωση ἐν ἔστιν ὁ προσλαβὼν Λόγος, καί ἡ προσληφθεῖσα σὰρξ, σωζομένων καί μετὰ τήν ἔνωση ἀτρέπτων καί ἀσυγχύτων τῶν δύο φύσεων ἀπορρήτως»¹⁵. Ἐπιπλέον, τονίζονται καί οἱ δογματικές ἀλήθειες τίς ὁποῖες ἤδη ἀπό τήν πρώτη φάση τῆς ἱστορίας της ἐξέφρασε ἡ Ἐκκλησία, καί γιά τήν παραχάραξη τῶν ὁποίων δόθηκαν σκληρές πνευματικές μάχες, κυρίως ἐναντίον τοῦ Δοκητισμοῦ. Ὁ ἴδιος Ζυγαβηνός, ἀνακεφαλαιώνοντας τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, αἰῶνες ἀργότερα σημειώνει «ἐγένετο δέ εἶπεν, ἀναιρῶν τήν βλασφημίαν τῶν ληρούντων ὅτι σὰρξ ἐφαντάσθη. Χρησάμενος γάρ τῆ λέξει, τῆ ἐγένετο, ἐβεβαίωσεν ὅτι κατὰ ἀλήθειαν, καί οὐ κατὰ φαντασίαν ἐνανθρώπησεν. Ἴνα δέ

ἐκ τῆς κρατούσης τότε συνηθείας τοῦ νά στήνωσι σκηνάς χάριν διακεκριμένου ἐπισκόπου»(αὐτόθι) γιά νά ὑπάρξει μετοχή καί ἐπικοινωνία. Αὐτήν ὁ Κύριος τήν προσέφερε ἀπό μόνος Του διά τῆς ἐνανθρωπήσεως.

11. Μπρασιώτη Παναγιώτη, Ὁ προφήτης Ἡσαΐας, τ. Α', Ἀθῆναι 1956, σελ. 118 κ.ἄ.

12. Μτ. 1, 23.

13. Ὁμιλία εἰς Ματθαῖον Α', Ρ.Γ. 57, 57.

14. Τρεμπέλα Παν., ὁ.π., σελ. 39.

15. Ζυγαβηνός, Ρ.Γ. 129, 1121.

μή μεταβολήν τινα τῆς θείας οὐσίας ἐννοήσης φησί· καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Ἐσκήνωσεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί, ἐν τῇ συγγενεῖ ἡμῶν, ἐν τῇ ἐξ ἡμῶν προσληφθείσῃ. Εἰ γάρ ἕτερον τό σκηνοῦν, καί ἕτερον ἡ σκηνή, ἕτερος ἔμεινε ὁ Λόγος παρά τήν σάρκα, κατά τήν οὐσίαν καί φύσιν»¹⁶.

2iii. Ἐπειδή ὅλα αὐτά γράφονται σέ μιᾶ περίοδο –δηλαδή τόν πρῶτο μ.Χ. αἰώνα– χωρίς τήν κατανόηση ἐκ μέρους τῶν πιστῶν τοῦ εὐρους τῆς πλήρους ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ, πρέπει ἡ Ἐκκλησία νά καθιστᾶ πάντοτε σαφές στούς πιστούς, ὅτι οἱ δύο βασικές τοποθετήσεις τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τόσο τό «ἐγένετο» ὅπως καί τό «ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», δέν σχετίζονται μέ τίς εἰδωλοατρικές ἀντιλήψεις πολλῶν λαῶν καθῶς καί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες οἱ «θεοί» αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων, κατοικοῦν κατά περιόδους στόν κόσμον, μετέχουν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, κατέχονται ἀπό τά ἀνθρώπινα πάθη καί τίς ἀδυναμίες κ.λπ. Μέ πολλή σαφήνεια τό ἐπεξηγεῖ ὁ Παναγιώτης Μπρατσιώτης στήν ἔρμηνεία τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐα: «πάντως ὁμως ἐκ τε τῶν μέχρι τοῦδε ρηθέντων ὑπό τοῦ προφήτου καί ἐκ τῆς ἐπιδήμου εἰσαγωγῆς τῆς ἐπομένης προφητείας διά τοῦ 'ἰδοῦ' τεκμηριοῦται ἀσφαλῶς ὅτι πρόκειται περί ἐκτάκτου σημείου, δηλ. περί θαύματος»¹⁷. Σύμφωνα δέ καί μέ τήν ἔρμηνεία τοῦ Θεοδοωρήτου ἐπίσκ. Κύρου, «τοῦτο ἀληθῶς σημεῖον καί εἰς βάθος καί εἰς ὕψος»¹⁸. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός λοιπόν, δέν ἔγινε ἄνθρωπος, καί δέν «ἐσκήνωσεν» κατά τό μοντέλο κατανόησης τῶν ἀνθρώπων τῆς τότε ἐποχῆς καί τό πρότυπο τῶν εἰδωλοατρικῶν ἀντιλήψεων, ἀλλά «συγκαταβαίνων» τῷ βροτεῖῳ φυράματι¹⁹.

3. Ἡ σημασία τοῦ «σκηνοῦν» ἔχει ἀφάπταστη σημασία γιά τήν πεπερασμένη διάνοια τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Λόγος ἦλθε καί δημιούργησε μιᾶ τόσο στενή καί ἀποτελεσματική ἔνωση, τήν ὁποία ὁ ἴδιος παραλληλίζει μέ τήν ἔνωση τοῦ κορμοῦ μέ τήν ἄμπελο²⁰. Βασική προϋπόθεση γι' αὐτό, νά ἐπιλέξει ὁ ἄνθρωπος νά μείνει ἐνωμένος δηλ. προσκολλημένος στόν ἴδιο τό Χριστό. Τό κατέστησε σαφές ὁ ἴδιος λέγοντας «ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τά κλήματα»²¹. Ὅποιος δέν κατανοεῖ ὅτι ὁ Χριστός ἔστησε τήν «σκηνή» Του ἀνάμεσα στίς δικές μας –ἀνάμεσα καί ὄχι ἔξω– τότε ἔχει ἀπολέσει τό νόημα τῆς ἐπίγῃς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐχει ἀπολέσει τήν κατανόηση τοῦ ὀνόματος Ἐμμανουήλ.

Ἀπό τή «συγκατασκήνωση» αὐτή δέν ἐπέρχεται ἀλλαγὴ στή φύση καί στήν οὐσία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἀνύψωση καί ἐξύψωση τοῦ πλάσματος, τῆς πεπτωκυῖας φύσεως.

Γιατί ἡ παρουσία Του εἶναι ἀφορμὴ στενῆς, ἄμεσης καί διαπροσωπικῆς σχέσης. Ἀκριβῶς πάνω στό νόημα αὐτῆς τῆς σχέσης ἐστιάζει καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγοντας «διά τοῦτο ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἵνα καί προσελθεῖν αὐτῷ καί διαλεχθῆναι καί συναστροφῆναι δυνηθῶμεν μετά ἀδείας πολλῆς»²². Εἴτε μέ τήν ἀπόλυτη ἔννοια, ὅτι δηλαδή κατοίκησε στή γῆ σέ συνθήκες ἀπόλυτης πτωχείας «αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καί τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τήν κεφαλὴν

16. Αὐτόθι.

17. Μπρατσιώτη Παν., ὁ.π., σελ. 116 καί 123.

18. Θεοδοωρήτου Κύρου, Ἐρμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, P.G. 81, 276.

19. Πρβλ. τό πρῶτο στιχηρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἐορτῆς τῆς Περιτομῆς τοῦ Χριστοῦ, τήν 1η Ἰανουαρίου «Συγκαταβαίνων ὁ Σωτὴρ τῷ γενεῖ τῶν ἀνθρώπων

κατεδέξατο σπαργάνων περιβολῆν...».

20. Πρβλ. Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας, στ. 642.

21. Ἰω. 5, 5.

22. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς τό κατά Ἰωάννην..., ὁμ. ΙΑ', P.G. 59, 80, καί Ε.Π.Ε., τ. 12, Θεσσαλονικῆ 1979, σελ. 638 (καί 639 γιά τή μετάφραση).

κλίνη»²³, είτε μέ τήν ἔννοια τῆς προσωρινότητας ἐν χρόνῳ στήν ὁποία δέν μπορεῖ νά ὑπαχθεῖ ὁ ἄχρονος καί αἰώνιος Θεός, καί σχετίζεται μέ τή ζωή τῶν πατριαρχῶν τῆς Π.Δ. πού κατοικοῦσαν σέ σκηνές, εἴτε ἐν μεταφορικῇ καί συμβολικῇ²⁴ ἐννοίᾳ.

Γιά νά μείνει ὁ πιστός ἐν Χριστῷ πρέπει νά ζεῖ ὅπως Ἐκεῖνος ἔζησε κατά τήν Ἰωάννειο διδασκαλία «ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν ὀφείλει, καθὼς ἐκεῖνος περιπάτησε, καί αὐτός οὕτω περιπατεῖν».

4. Ἔτσι, ὁ Λόγος γενόμενος σάρξ, «εἶναι μαζί μας»²⁵ καί ἐμεῖς οἱ πιστοί «μένομεν ἐν Αὐτῷ»²⁶. Ὁ τρόπος καί ἡ διαδικασία αὐτῆς τῆς σχέσεως ξεπερνάει τά σύνορα τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς. Αὐτή ἡ ἀμοιβαίότητα τοῦ μένει ἐν ἡμῖν καί μένομεν ἐν Αὐτῷ, πέρα ἀπό τό ὅτι εἶναι ἀκατάληπτη γιά τήν ἀνθρώπινη διάνοια, σηματοδοτεῖ καί μιὰ

νέα ἐποχή στίς σχέσεις ἀνθρώπου-Θεοῦ. Αὐτό πού ἄρχισε μέ τήν ἐνανθρώπιση, συνεχίζεται καί θά ἐξακολουθήσει νά τελεῖται μέχρι τή συντέλεια τῶν αἰώνων, ὅποτε καί θά ὑπάρξει ἄλλου εἴδους σχέση.

Προϋπόθεση γιά νά μείνει ὁ Χριστός κοντά μας, εἶναι:

ι. ἡ αἰτία τῆς συνάξεώς μας ὡς ὁμάδας, ὡς κοινότητας, ὡς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἰδιος μᾶς πληροφόρησε ὅτι «οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι **εἰς τό ἑμὸν ὄνομα**, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»²⁷. Γι' αὐτό καί στή δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπό τήν πρώτη κιόλας ἐποχή, κύρια θέση εἶχε ἡ περιεκτική φράση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὁ Χριστός παρατεινόμενος-ἐπεκτεινόμενος εἰς τόν αἰῶνα (Christus prolongatus)²⁸. Ἄρα, χωρίς τή σύναξη στό Ὄνομά Του, δέν μποροῦμε νά προσδοκοῦμε τήν παρουσία Του. Καί μέ ἓνα βῆμα ἀκόμα, βρίσκεται ὀχι μόνο ἀνάμεσά μας, ἀλλά μᾶς δίνει αὐτή τήν ἀπεριόριστη δυνατότητα νά μείνουμε καί ἐμεῖς ἐν Αὐτῷ. Καί τό βῆμα αὐτό δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τή μετοχή στό ποτήριο τῆς Εὐχαριστίας. «Ὁ τρώγων μου τήν σάρκα καί πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ»²⁹. Δέν ἀρκεῖ λοιπόν νά σαρκοῦται ὁ Λόγος. Ἡ σχέση εἶναι ἀμφίδρομη καί τά σωστικά καί εὐεργετικά ἀποτελέσματα ἐπέρχονται ἀπό τή μετοχή στήν Εὐχαριστία.

23. Μτ. 8, 21.

24. Κατά τιν ρῆση τοῦ Ἰριγένη ὁ Λόγος προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση ὡς σκηνήν αὐτοῦ «ἐπεὶ ὡσπερ ὁ ναὸς δόξαν θεοῦ κατασκηνοῦσαν ἐν αὐτῷ, οὕτως εἰκόνα καὶ δόξαν θεοῦ ὑπάρχοντα τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸ σῶμα ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀγαματοφοροῦντα ναὸν εὐλόγως εἰρῆσθαι θεοῦ», Τῶν εἰς το κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, τ. Ι (X), P.G. 14, 381 καί κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο «οὐ γάρ τροπήν εἶπον τῆς ἀίρεττου φύσεως, ἀλλὰ σκηνώσιν καὶ κατοίκησιν» (Ἰωάννου Χρυσοστόμου), Εἰς τό κατὰ Ἰωάννην... ὁμ. ΙΑ', P.G. 59, 80 καί «πῶς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο μὴ τραπεῖς, σὰρξ ἐγένετο μὴ μεταβληθεῖς, σὰρξ ἐγένετο μὴ ἀλλοιωθεῖς, καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, σκηνήν ἀχώριστον τῆς ἐαυτοῦ θεότητος τὴν ἡμετέραν φύσιν κατασκευάσας αὐτὸς ἐαυτῷ» Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου καί κατὰ Ἀρείου δυνσεβοῦς, P.G. 62, 764.

25. Μτ. 28, 20.

26. Ἰω. 6, 27 ἐξ.

27. Μτ. 18, 10.

28. Ἡ φράση αὐτὴ ἔχει ἐπικρατήσει κυρίως ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς θεολόγους ὡς περιληπτικὴ διατύπωση τῆς φράσης τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου «unus homo usque ad finem saeculi extenditur» γι' αὐτό «in Christo loquitur Ecclesia, et in Ecclesia loquitur Christus, et corpus in capite et caput in corpore» (ὁμ. εἰς τοὺς Ψαλμοὺς 85, 5 καὶ 30, 2). Πρβλ. «if the **Church** is according to the words of st. Augustine, **Crhrist himself extended through the ages (Christus prolongatus)**» στο: Vlasios Phidas, *Incarnation and Salvation-an ecclesiological approach*, *Biblioteca Theologica "Porphyrogenitus"* (www.apostoliki-diakonia.gr). Πρβλ. ἐπίσης Καρμίρη Ἰω., *Δογματικῆς Τμήμα Ε'* - Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Ἀθῆναι 1973, σελ. 169 κ.ά.

29. Ἰω. 6, 56.

ii. Για νά μείνει ό πιστός έν Χριστώ πρέπει νά ζει ὅπως Ἐκεῖνος ἔζησε κατά τήν Ἰωάνναιο διδασκαλία «ό λέγων έν αὐτῷ μένειν ὀφείλει, καθώς ἐκεῖνος περιεπάτησε, καί αὐτός οὕτω περιπατεῖν»³⁰. Ἡ φαινομενική αντίφαση τοῦ «σκηνοῦν» μέ τήν ἔννοια τῆς προσωρινότητας καί τοῦ «μένειν» πού ἔχει ἔννοια διαρκείας καί μονιμότητας, αἴρεται μέ τή σημασία τοῦ «τύπου καί ὑπογραμμοῦ» πού δίνει ὁ Χριστός. Ἡ σύντομη ἐπίγεια ζωή Του, ἔδωσε τό μόνιμο παράδειγμα πού ἔχουν οἱ πιστοί. Γι' αὐτό καί ὁ Ἰωάννης χρησιμοποιεῖ τό ρῆμα ὀφείλει.

iii. Πρέπει νά μένει έν τῇ ἀγάπῃ Του σύμφωνα πάλι μέ τήν ἴδια διδασκαλία. Κάθε καρποφόρα ἀρετή σχετίζεται μέ τήν παραμονή στήν ἀγάπη Του. Ἡ συνολική προσέγγιση τοῦ 15^{ου} κεφ. τοῦ τετάρτου εὐαγγελίου, εἶναι ἡ ἐπιτομή τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ἐπέρχεται ἡ πνευματική καρποφορία, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν «προσδέτηση» στό σῶμα τοῦ Κυρίου. Κυριαρχεῖ τό ρῆμα «μένειν» σέ κάθε μορφή καί τύπο. Δώδεκα φορές χρησιμοποιεῖ ὁ Κύριος τό ρῆμα αὐτό, ξεκινώντας ἀπό τήν παρομοίωση τῆς ἀμπέλου, γιά νά καταλήξει στήν ἰδιαίτερη σημασίας ἐντολή «μεῖνατε έν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ. Ἐάν τās ἐντολās μου τηρήσπε, μενεῖτε έν τῇ ἀγάπῃ μου» καί τότε ἡ χαρά Του θά εἶναι μέσα μας³¹. Ἀποστασιοποιούμενος ὁ ἄνθρωπος καί ζῶν έν αὐραρκείᾳ προσομοιάζει μέ τόν πρεσβύτερο Υἱό τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου, πού δέν εἶχε συνειδητοποιήσει ὅτι εἶναι κληρονόμος καί μετέχει πάσης τῆς πατρικῆς περιουσίας.

30. Α' Ἰω. 2, 3.
31. Ἰω. 15, 9-11.

iv. Τέλος, τηρώντας τό λόγο Του. Ἀπατώντας ὁ Κύριος σέ ἐρώτηση τοῦ ἄλλου Ἰούδα δίνει τήν κατευθυντήρια γραμμή «ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τόν λόγον μου τηρήσει, καί ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καί πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καί μονήν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν»³². Ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ἐπαναλαμβάνει σχεδόν κατά λέξη τά ἀνωτέρω στήν πρώτη ἐπιστολή του «ό τηρών τās ἐντολās αὐτοῦ έν αὐτῷ μένει, καί αὐτός έν αὐτῷ»³³.

5. Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω, συνάγεται ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση, ἡ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, καί ἡ διαμονή Του, ἡ «σκήνωσις» έν ἡμῖν καί παρ' ἡμῖν, γιά νά γίνουν ἀποτελεσματικές στήν προσωπική ζωή ἐνός/μιας ἐκάστου/ης, ἀπαιτοῦν μιά συμμόρφωση τῆς ζωῆς σύμφωνα μέ τά ἀνωτέρω. Ὁ Θεός, κατά τήν ρῆση τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου «ἐννηθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν· καί αὐτὸς ἐφάνέρωσεν ἑαυτὸν διὰ σώματος, ἵνα ἡμεῖς τοῦ ἀοράτου Πατρὸς ἔννοιαν λάβωμεν»³⁴. Μεγαλύτερη εὐεργεσία τό ἀνθρώπινο γένος δέν μποροῦσε νά λάβει. Ἡ εὐεργεσία αὐτή ὅμως δέν εἶναι γενική καί συλλογική, ἀλλά εἶναι μιά δωρεά «ἐξατομικευμένη» τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ἀποδεχτεῖ καί νά συμμετάσχει σ' αὐτήν. Εἶναι μιά «κληρονομία» πού ἔγινε συνολικά γιά τό ἀνθρώπινο γένος, καί γιά τήν ὁποία κάθε ἄνθρωπος, πρέπει νά κάνει «πράξη ἀποδοχῆς».

32. Ἰω. 14, 23.

33. Α' Ἰω. 3, 24.

34. Μ. Ἀθανασίου, *Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καί τῆς διὰ τοῦ σώματος ἐπιδημίας αὐτοῦ*, 54, 3, 1 P.G. 25, 192.

ΒΗΘΛΕΕΜ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΟΣ (Χριστούγεννα και Ἀρχαιολάτρες/Δωδεκαθεϊστές)

Τοῦ κ. **Παύλου Ἀθ. Παλούκα**, Θεολόγου,
Ἐπίτ. Σχολικοῦ Συμβούλου Θεολόγων

1. Ἡ Βηθλεέμ, ὅπου γεννήθηκε ὁ Χριστός, εἶναι τό ὄροσσημο

Εἶναι τό ὄροσσημο, γιατί ὁ Χριστός, καί μόνο **Αὐτός** (κανείς, μά κανείς ἄλλος, εἴτε ἰδρυτής θρησκείας ἢ μέγας φιλόσοφος ἢ...), ὡς ἱστορική, συγκεκριμένη, μοναδική, πρωτότυπη καί ἀκτινοβολούσα Θεανδρική προσωπικότητα, μέ τήν παρουσία Του, «*δικάζει τήν ἱστορία καί δικαιώνει τήν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου στόν κόσμον*». Δίνει νόημα στό περιεχόμενο τῆς ἱστορίας, ἀφοῦ γίνεται ὁ ἴδιος κέντρο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας καί τήν «*τέμνει*» ποιοτικά καί οὐσιαστικά καί ὄχι τυπικά· εἶναι ὁ Χριστός, ἡ διαχωριστική γραμμή δύο κόσμων ἀντιθέτων, τοῦ παλιοῦ κόσμου τῆς φθορᾶς καί τοῦ νέου κόσμου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῦ κόσμου τῆς Θ. Χάριτος. Τό ὅτι, ὅμως, χωρίζει τήν ἱστορία στήν π.Χ. καί μ.Χ. ἐποχή, καί, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἰδρυτές θρησκευτικῶν συστημάτων ἔχουν τήν ἱστορική τους γέννηση καί ἀπαρχή, Αὐτός ἀντίθετα ἔχει τήν προἱστορία Του (ἀφοῦ προφητεύεται μέ σαφήνεια καί καταπληκτική ἀκρίβεια ἀπό τούς προφῆτες τῆς Π.Δ.), καταλαβαίνουμε καλύτερα ὅτι ὁ Χριστός δέν εἶναι ἀπλῶς κάποιος μέγας Διδάσκαλος ἢ φιλόσοφος ἢ κοινωνιολόγος· ἀλλά εἶναι ὁ **διδάσκαλος, ὁ Θεάνθρωπος, ἡ ἀλήθεια**, τό φῶς, ἡ ἐλπίδα, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλευθερία, ἡ **ζωή** καί

ἡ **ἀνάσταση**. Καί σαρκώθηκε, γιά νά θρέψει τόν ἄνθρωπο καί τήν ἱστορία ὀλόκληρη μέ αὐτές τίς οὐράνιες θεῖες ἀξίες. Ἀπό τή Βηθλεέμ ἄρχισε καί συνεχίζεται ἡ ἀναγεννητική δύναμη τῶν ψυχῶν καί τῶν λαῶν. Ὅλες αὐτές οἱ διαχρονικές, πανανθρώπινες, ἠθικοκοινωνικές χριστιανικές ἀξίες ἐνσαρκώνονται στό πρόσωπο τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μας, γι' αὐτό τοποθετεῖται ἡ εἰκόνα του στά σχολεῖα τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, καί ἐπιπλέον στά δημόσια γραφεῖα καί δικαστήρια στήν πατρίδα μας. Ὡς ἐκ τούτου σφάλλουν θρησκευτικά, ἠθικοκοινωνικά καί πολιτιστικά οἱ ἐκκλησιομάχοι πού ἀπαιτοῦν τήν ἀποκαθίλωση τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων ἀπό τά σχολεῖα, ὅπου παιδαγωγοῦνται οἱ μαθητές, οἱ νεαροί βλαστοί μας, καί διαμορφώνεται μέ αὐτές τίς ἀξίες τό ἠθικό προφίλ τους.

Ἐπομένως βάλουν στήν οὐσία κατά τῆς διαπαιδαγώγησης καί ὀλοκλήρωσης τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀναπτυσσόμενου ἀνθρώπου. Ἀλλά χτυποῦν στήν καρδιά καί τόν πολιτισμό μας, ἄν θέλετε τόν Εὐρωπαϊκό, ἀφοῦ πάνω σ' αὐτές τίς χριστιανικές ἀξίες (ἀλλά καί τίς ἑλληνικές καί τό ρωμαϊκό δίκαιο) ἐδράζεται καί ἔχει τίς θεμελιώδεις ρίζες του. Ἀκόμη, ἀποτελεῖ ὁ Ἐσταυρωμένος τό πρότυπο τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διά τοῦ προφήτου Ἡσαΐα τονίζει: «*δικαιοσύνην μάθετε οἱ ἐνοικοῦντες ἐπί τῆς γῆς*» καί ὁ ἴδιος ὁ Χριστός πολλάκις μίλησε γι' αὐτήν. Καί ὅταν στίς δι-

μόσιες υπηρεσίες προβάλλεται διά της εικόνας τό πρότυπο της ειρήνης, της ελευθερίας, του δικαίου, της ισότητας, του ἠθους, της ἀρετῆς, της τιμιότητας, της ἐργατικότητας καί εὐσυνειδησίας, της χωρίς διακρίσεις καί μεροληψία ἀγάπης πρὸς τὸν συνάνθρωπο (καί πρὸς τὸν ἐχθρό μας ἀκόμη) καί της πραότητας, διατί ἐνοχλοῦνται οἱ σύγχρονοι εἰκονομάχοι, ἀφοῦ καί οἱ ἴδιοι, τουλάχιστον φαινομενικά καί θεωρητικά, ἀγωνίζονται γι' αὐτές τίς ἰδέες καί ἀξίες;

Ἡλίου φαεινότερο, λοιπόν, ποῦ στοχεύουν οἱ ἄλογες, ἀντιχριστιανικές καί ἀντικοινωνικές αὐτές ἐνέργειές τους, καταπατώντας μάλιστα τὰ «πιστεύω», τὰ θρησκευτικά καί τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα της πληθυσμιακῆς πλειοψηφίας τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἔναντι της μειοψηφίας φιλοξενουμένων στίς χώρες τους μεταναστῶν, μέ διαφορετικὴ σαφῶς κουλτούρα καί θρησκευτικὴ πίστη, πού ἀσφαλῶς εἶναι σεβαστά καί τούς παρέχονται προϋποθέσεις γιά νά τὰ τηροῦν καί νά τὰ βιώνουν.

Καί, ὅπως ἔλεγε πρό ἐτῶν καί ὁ μέγας ἐπιστήμων Βέρνερ Φόν Μπράουν, «σήμερα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά ἡ ἐπιβίωσή μας –ἡ δική σας, ἡ δική μου καί ἐκείνη τῶν παιδιῶν μας- ἐξαρτᾶται ἀπό τὴν προσκόλλησή μας στίς ἠθικές ἀρχές¹».

1. Βλ. Ἀρχιμ. **Νικήτα Βουτυρά**, Προσφώνηση στό «Πρακτικά ΚΘ΄ Παιδαγωγικοῦ Συνεδρίου Χ.Ε.Ε.Λ.», μέ θέμα «Νέες Τεχνολογίες καί Ἀγωγή τῆς Νεολαίας», Ἀθήνα 2004, σελ. 18-19.

2. Χριστιανική θρησκεία καί Δωδεκαθεῖστες/ Ἀρχαιολάτρες

ἽΟλες οἱ ἀρχαῖες θρησκείες καί τὰ εἶδωλα δέν ἀντέχουν στήν ἀκτινοβολία της Ἀληθινῆς Πίστεως, πέφτουν ἀπό μόνα τους καί τελειώνουν μέ τὴν εμφάνισή της. Ἡ πνευματικὴ ὀρθόδοξη λατρεία τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ κυριαρχεῖ μέ ὅλες τίς ἀγιαστικές, σωτηριολογικές, ψυχολογικές, ἠθικοκοινωνικές, μορφωτικές καί πολιτιστικές της διαστάσεις.

«... Καί σοῦ ἐνανθρωπήσαντος..., ἡ πολυθεΐα τῶν εἰδώλων κατήργηται...», ὅπως λέει καί τό δοξαστικό τοῦ Ἑσπερινοῦ τῶν Χριστουγέννων.

Ἐξάλλου μᾶς βεβαιώνει καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ αὐτοῦ, ὅταν λέγει: «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγο-

νε καινά τὰ πάντα»².

ἽΟ,τι δέν στηρίζεται στήν ἀλήθεια, δέν εἶναι γνήσιο. Ἐπομένως εἶναι κίβδηλο, ψεύτικο, παραμῦθι, γι' αὐτό καί δέν ἐπιβιώνει, δέν διαιωνίζεται, πέφτει ἀπό μόνο του. Ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νά διώκεται καί νά ματώνεται, ἀλλά δέν πεθαίνει ποτέ.

Αὐτοαναιρέθηκε, αὐτοκαταργήθηκε καί «ἀπέσβετο» ἡ πολυθεΐα, ἡ εἰδωλολατρία, καί δέν διώχτηκε (ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ σημερινοὶ δωδεκαθεῖστες/πολυθεῖστες/ἀρχαιολάτρες/ἑλληνολάτρες) ἀπό τὴν Ἐκκλησία. ἽΙσως νά ὑπάρχουν ἐξαιρέσεις ἀπό κάποιους ζηλωτές χριστιανούς, ἀλλά δέν ἦταν πολιτικὴ τῆς Χριστ. Ἐκκλησίας ἡ δίωξη ἢ τό γκρέμισμα εἰδωλολατρικῶν ναῶν.

ἽΗ Ἐκκλησία διασφάλισε ὁμως καί διαφύλαξε ὅ,τι ὑγιές εἶχε ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικός πολιτισμός. Καί ἀναβάπτισε αὐτόν ἢ ἔδωσε νέο πνεῦμα καί καινούριο νόημα σέ ὀρισμένες «θέσεις» καί διδασκαλίες τοῦ

2. Β΄ Κορ. 5, 17.

άρχαιου έλληνισμού (λ.χ. γιά τήν άρετή, τό σώμα τοῦ άνθρώπου, τήν σχέση τών δύο φύλων, τή στάση άπέναντι στή γυναίκα καί τά παιδιά κ.ά.).

Η Έκκλησία μας τό άπέδειξε έμπράκτως, είτε χαρακτηρίζοντας κάποια πρόσωπα τής άρχαιότητας (Σωκράτη, Πλάτωνα, Άριστοτέλη, Σόλωνα, Πλούταρχο, Θουκυδίδη κ.ά.) ως «*πρό Χριστοῦ Χριστιανούς*», «*προδρόμους τοῦ Χριστιανισμού*», ζωγραφίζοντας μάλιστα καί τά πρόσωπά τους σε νάρθηκες μοναστηρίων (λ.χ. στή Μονή Φιλανθρωπινών Ίωαννίνων, σε μοναστήρια τοῦ Άγ. Όρους καί Βαλκανικῶν Χωρῶν, στά Μετέωρα κ.ά.)³, είτε διασώζοντας τήν άρχαία έλληνική γλώσσα, σκέψη καί φιλοσοφία στά κείμενα τών Μεγάλων Πατέρων της.

Οί ιστορικοί καί οί περί τήν φιλολογίαν άσχολούμενοι μās βεβαιώνουν γιά τήν άλήθεια αὐτή, ότι δηλαδή ή Έκκλησία δέν στάθηκε άρνητικά άπέναντι στόν έλληνισμό, αλλά τόν περιέσωσε μέσα στά ιερά κείμενά της. Θά άρκοῦσαν οί έπανελημμένες, σημαντικές διαβεβαιώσεις τοῦ πρώην Πρύτανη τοῦ Παν/μίου Άθηνῶν καί καθηγητῆ Γλωσσολογίας κ. Γεωργ. Μπαμπινιώτη⁴ καί τής άείμνηστης άκαδημαϊκού καί καθηγήτριας τής Ίστορίας στό Παν/μιο τοῦ Χάρβαρντ Άγγελικῆς Λαΐου, ή όποία ὑποστήριξε ότι: «*Δέν μαθαίνουμε καί δέ θέλουμε νά παραδεχτοῦμε ότι μεγάλο μέρος άπό τό πνεῦμα τῶν άρχαίων διασώθηκε άπό τούς Πατέρες τής Έκκλησίας καί πολλά άρχαία κείμενα σώθηκαν χάρη σιούς Βυζαντινούς*»⁵.

Οί Χριστιανοί περιέθαλπον καί είδωλόλατρες άκόμη στίς άνάγκες καί τήν άρρώστια, όπως π.χ. όταν συνέβη θανατηφόρος λοιμός στήν Άλεξάνδρεια γύρω στό 250 μ.Χ.

ή κατά τούς χρόνους τοῦ Μαξιμίνου, κατά τούς όποιους ένεσκηψε πείνα καί πανώλη (χολέρα), κατά τόν Εὐσέβιο. Οί Έθνικοί άνεγνώριζον τήν εὐσέβεια καί άγάπη τῶν Χριστιανῶν.

Τή φιλανθρωπική δράση τῶν Χριστιανῶν καί πρὸς τούς είδωλόλατρες θά όμολογήσει καί αὐτός ό Ίουλιανός ό έπωνομαζόμενος «*παραβάτης*»:

«*Τρέφονται δέ οί δυσσεβεῖς Γαλιλαῖοι (ένν. τούς Χριστιανούς) πρὸς τοῖς έαντιῶν καί τούς ήμετέρους*»⁶.

Αὐτοαναιρέθηκε, αὐτοκαταργήθηκε καί «ἀπέσβετο» ή πολυθεΐα, ή είδωλόλατρία, καί δέν διώχτηκε άπό τήν Έκκλησία.

Τούναντίον, ό Χριστός άπό τής Γεννήσεως του, άκόμη, διώχτηκε άπό τόν Ήρώδη, καί κατόπιν ή Έκκλησία Του, ή Διδασκαλία Του, άπό τούς Ρωμαίους είδωλόλατρες άυτοκράτορες.

Τά έκατομμύρια τῶν μαρτύρων δέν έπιβεβαιώνουν τήν ιστορική άλήθεια αὐτή; Βεβαιότατα, ναί.

Άδικοῦν, λοιπόν, τόν Χριστιανισμό, όταν οί σύγχρονοι Δωδεκαθεϊστές/Άρχαιολάτρες επιτίθενται παντοιοτρόπως έναντίον του.

Έμεῖς, πάντως εὐχόμεθα μέ τήν εὐχή πού έκανε ό άείμνηστος διαπρεπής καθηγητής Νικόλαος Λούβαρης πρὸς τούς φοιτητές του, στό τελευταίο του μάθημα πρίν άπό τα Χριστούγεννα (1953): «*Σās εὐχομαι έφέτος τά Χριστούγεννα νά συναντήσετε τόν Ίησοῦ...*».

3. **Κωνστ. Σπετσιέρη**, *Εικόνες Έλλήνων Φιλοσόφων στίς έκκλησίες* (Ανάπτυπον εκ τής Έπιστημον. Έπετηρ. τής Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Άθηνῶν τοῦ έτους 1963-1964), Άθῆναι 1964.

4. Βλ. **Γεωργίου Δ. Μπαμπινιώτη**, *Χριστιανική καί Έλληνική πνευματικότητα*, εκδ. «Άκρίτας», Α΄ εκδ., Άθήνα Όκτώβριος 2007 (σελ. 79-99).

5. Έφημερίδα «*Τό Βήμα*», 14-1-2001.

6. **Άνδρέου Φυτράκη**, *Η άξία τής ανθρωπίνης προσωπικότητας κατά τούς Τρεῖς Ίεράρχας*, εκδ. Ε.Κ.Π., Άθῆναι 1958, σελ. 43. Κάνει άναφορά στήν Έπιστολή 49 τοῦ Ίουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου.

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Τοῦ κ. **Ἡλίας Λιαμῆ**, δρ. Θεολογίας, Μουσικοπαιδαγωγοῦ

Πρόσωπο εἶναι τό ὄν ἐν κοινωνία καί πρόσωπα γινόμαστε μέσα στήν Ἐκκλησία.

Ὅταν ὁ Καλός Ποιμένας καλεῖ τά δικά Του πρόβατα μέ τ' ὄνομά τους καί τά ὀδηγεῖ, ἡ κλήση αὐτή ἀποτελεῖ εἴσοδο σέ μιὰ ζωή κοινωνίας. Ἐνα ὄνομα, δοσμένο σέ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, ἀποκτᾷ συγχρόνως καί μοναδικότητα, καθὼς ἕνας μοναδικός ἀνθρωπος καλεῖται μέσω αὐτοῦ, ὄχι μόνο ΣΤΗΝ Ἐκκλησία ἀλλά καί ΣΕ Ἐκκλησία. Ὁ καθένας εἶναι ἕνα ὄνομα, μοναδικό, τό ὅποιο ἀνακεφαλαιώνει τό ὄλον.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι κοινωνία ὀλοκληρωμένων ὑπάρξεων καί ὄχι μάζα, ἀποτελούμενη ἀπό κομμάτια. Τό πρόσωπο εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού ὑπάρχει μέσα μας. Αὐτό ἀκριβῶς διαφοροποιεῖ τήν Ἐκκλησία ὡς κοινωνία προσώπων ἀπό τήν κοινωνία τῶν προσωπείων. Ἡ κοινωνία τῶν προσωπείων εἶναι τό σύνολο τῶν εἰδώλων, τό σύνολο τῶν ἀποσπασματικῶν ὑπάρξεων, τό σύνολο τῶν μοναδικῶν ἀτόμων καί γι' αὐτό, τό σύνολο τῶν ψευδῶν ἑαυτῶν.

Ἡ κοινωνία τῶν προσώπων εἶναι ἡ ἀλήθεια καί γιά νά φτάσουμε σ' αὐτή τήν ἀλήθεια, πρέπει νά κινηθοῦμε τόσο ἐν ἐλευθερίᾳ ὅσο καί ἐν ἀγάπῃ. Ἡ λύση τοῦ προσωπείου εἶναι ἡ εὐκόλη λύση, εἶναι ἡ λύση τῆς ἀκίνησις, τῆς παγίωσης τῶν ἀποστάσεων, τῆς ἐγκαθίδρυσης τῆς νεκρικῆς σιγῆς, τῆς ἀδράνειας τοῦ εἰδώλου, ἔστω καί ἂν πολλές φορές δίνεται ἡ ἐντύπωση τῆς τάξης καί τῆς ἡσυχίας.

Ἀντίθετα, μέσα στήν Ἐκκλησία δέν ἐπιβιβάζονται. Ἡ ἐλευθερία ἐπιβιβάζει ἡ ἀμφισβητεῖ κάθε στιγμή τίς ἐπιλογές καί εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός πού καλεῖ σ' αὐτή τήν διαρκή ἀνοικτή ἐπικοινωνία. Ὁ χειρότερος πειρασμός δέν εἶναι ἡ ρήξη μέ τό Θεό, ἀλλά

ἡ ἀπόθεση τῆς ἐλευθερίας καί ἡ βύθιση σέ μιὰ σχέση, ὅπου ὁ Δημιουργός ἐκλαμβάνεται ὡς ὁ ἀπόλυτος κυρίαρχος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀναντίρρητη ὑπεροχή συντρίβει τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη.

Πρέπει νά κινηθεῖς ἐν ἐλευθερίᾳ καί ἂν τυχόν δέν κινηθεῖς ἐν ἐλευθερίᾳ, καί ἂν τυχόν θελήσεις νά ἀποθέσεις τόν ζυγό τῆς ἐλευθερίας, τότε δέ θά νιώσεις ποτέ τήν πληρότητα τῆς ζωῆς, τόν δυναμισμό καί τήν πάλιν τῆς ζωῆς, τήν πνοή τοῦ Θεοῦ πού ἔχεις μέσα σου, τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κατά τήν ὁποία ἔχεις πλαστεῖ. Χωρίς ἐλευθερία, τά δῶρα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τόν ἀνθρωπο θά μείνουν γιά πάντα ἀνενεργά καί ἀκατανόητα.

Ἡ φύση μας, ὅπως λέει ἡ ἀρχαία τρα-

Τό πρόσωπο εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού ὑπάρχει μέσα μας. Αὐτό ἀκριβῶς διαφοροποιεῖ τήν Ἐκκλησία ὡς κοινωνία προσώπων ἀπό τήν κοινωνία τῶν προσωπείων.

γωδία ἀλλά κι ὁ μέγας Βασίλειος, εἶναι νά ἀγαπάει. Ὅταν φτάσει κανεῖς σ' αὐτό τό σημεῖο, ν' ἀγαπᾷ ὄχι συναισθηματικά ἀλλά νά νιώθει αὐτό πού διδάσκει ἡ Θεῖα Λειτουργία, ὅτι δηλαδή ὁ ἄλλος εἶναι ὁ ἑαυτός μου, τότε παραχωρεῖ τήν ὑπαρξή του στόν ἄλλον.

Γιά τόν κοσμικό ἀνθρωπο, αὐτή ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικότητας ἰσοδυναμεῖ μέ καταστροφή. Γιά τόν ἐκκλησιαστικό ὅμως ἀνθρωπο, ἡ κίνηση αὐτή ἰσοδυναμεῖ μέ

ένωση τῆς ἐλευθερίας μέ τήν ἀγάπν. Εἶναι ἡ στιγμή, πού ἀποκαλύπτεται μία διάστασι πέρα ἀπό τό «εἶναι» καί τόν χωροχρόνο. Εἶναι ἡ στιγμή συνάντησις μέ τήν ἀληθινή φύσιν καί τήν κατά χάριν θέωσι. Ὄποτε φτάνει ἡ στιγμή ὅπου ὁ ἄνθρωπος νιώθει ὅτι γεννήθηκε ἀπό ἀγάπν καί ὁ σκοπός τῆς ζωῆς του εἶναι νά ἀγαπᾶ. Μέ τήν ἀγάπν διαστέλλεται καί παίρνει τίς πραγματικές του διαστάσεις. «Ζῶ γιά τόν ἄλλο» σημαίνει ζωή γιά τόν ἑαυτό μου. Ὁ ἄλλος δέν εἶναι καν μιά προέκτασι τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλά εἶναι ἡ καρδιά τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἄν φτάσω σ' αὐτό τό σημεῖο καί νιώσω ὅτι οἱ ἄλλοι εἶναι ὁ ἑαυτός μου, οὐσιαστικά θωρακίζω τό πρόσωπό μου.

Λέγεται ὅτι οἱ μάρτυρες ἔπασχαν ὡς ἐν ἑτέρῳ σώματι. Ἡ ἀγάπν τους εἶχε μεταστῆ στοῦ Χριστοῦ καί ὅταν οἱ δῆμιοι κατέσφαζαν τό σῶμα, αὐτοῖ τό ἔβλεπαν τό σῶμα καί ἔπασχον «ὡς ἐν ἑτέρῳ σώματι». Ἦταν σάν νά ἦταν τό σπῖτι τους ἐγκαταλελειμμένο, γιατί ἡ ἀγάπν τους εἶχε μεταστῆ στοῦ Χριστοῦ. Ὄταν νιώθει ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι ὁ ἑαυτός σου, τότε εἶσαι ὀχυρωμένος καί δέ φοβᾶσαι τίποτα. Τότε μπῆκες στήν αἰώνια ζωή ἀπό σήμερα.

Γνωρίζουμε ὅτι ἔχουμε μεταβεῖ ἀπό τό θάνατο στή ζωή γιατί ἀγαποῦμε τούς ἀδελφούς μας, γιατί δέ ζοῦμε γιά τόν ἑαυτό μας, ἀλλά γιά τῶν ὑπέρ ἡμῶν Ἀποθανόντα καί Ἀναστάντα καί γιά τούς ἀδελφούς καί τίς ἀδελφές μας. Νιώθουμε ὅτι ἡ αἰώνια ζωή γιά τήν ὁποία μιλά ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι κάτι μαγικό πού πιθανῶς θά ἔρθει μετά τό θάνατό μας, ἀλλά εἶναι μία αἴσθησι καί μιά πραγματικότητα, ἡ ὁποία συγκροτεῖ τό «εἶναι» μας ἀπό σήμερα.

Ὁ Θεός εἶναι ἀγάπν καί ἡ ἀγάπν εἶναι αἰωνιότης. Εἶδαμε ὅτι ζοῦμε γιατί ἀγαπᾶμε τούς ἀδελφούς μας. Εἶδαμε ὅτι αὐτοῖ πού μᾶς βοηθᾶνε εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀγάπης, δηλαδή εἶναι οἱ ταπεινοί, εἶναι οἱ ἅγιοι. Ἀκόμν κι ὅταν φύγουν ἀπ' αὐτή τή ζωή, ὁ ταπεινός, πού προσεγγίζει καί ἀσπάζεται τό λείψανο, νιώθει αὐτό πού λέει ὁ ἅγιος Ἰωάν-

νης ὁ Δαμασκηνός, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἔμβιος θείας χάριτος. Καί ἀκουμπώντας ἕνα συντετριμμένος στήν ὕλη αὐτή, γεμίζει ἀπό χάρν.

Ὄταν ἐμεῖς ἀποτραβιόμαστε διακριτικά γιά νά δώσουμε χώρο στόν ἄλλο, ὅταν δίνουμε τή δυνατότητα στόν ἄλλο νά κινηθεῖ ἐλεύθερα, νά κάνει τή ζωή του, ἄν θέλετε καί νά σφάλλει κάποτε γιά νά βρεῖ τήν ἰσορροπία του, τότε νιώθουμε ὅτι ἀρχίζουμε νά ὑπάρχουμε. Ὁ ἀληθινός ἄνθρωπος γεννήθηκε ἀπό τό Θεό, ἔχει τήν πνοή τοῦ Θεοῦ μέσα του, νιώθει ὅτι τρέφεται ἀπό ἄλλους καί δέν θέλει νά σταματήσει νά δίνεται στους ἄλλους καί μάλιστα ἀθόρυβα καί ἀθέατα, διότι φαίνεται πῶς αὐτό πού εἶπε ὁ Ἡράκλειτος γιά τήν φύσιν, ἡ ὁποία «κρύπτεσθαι φιλεῖ», ἰσχύει καί γιά τήν ἀγάπν. Ἡ ἀγάπν ἐπιθυμεῖ νά κρύβεται, ὅπως αὐτό ἐπεθύμησε ὁ Χριστός καί γιά τόν ἑαυτό Του, τά λίγα χρόνια πού ντύθηκε τήν ἀνθρώπινη φύσιν.

Ἡ δύναμν νά ζήσω, νά κινηθῶ, νά χορέψω, νά μάθω γλώσσες, νά σπουδάσω, νά ἀναπτύξω αὐτό πού μου ἔχει δώσει ὁ Θεός, πρέπει ὅλα μέσα στήν ἔκκλησία νά ἐμβαπτιστοῦν, νά νοσηματοδοτηθοῦν καί νά χάσουν μιά ἐγωιστική κεντρομόλο φορά, βρίσκοντας μιά ἀντίστοιχη ἀγαπνητική φυγόκεντρο. Νά βροῦμε τά πάντα καί στή συνέχεια νά τά δώσουμε στόν ἄλλο κρυφά, ἀθέατα, χωρίς καν τήν ἀνάγκν εὐχαριστίας. Ἄς ξεχαστοῦμε, ἄς χαρεῖ ὁ κάθε εὐεργετημένος ἀπό τά ἀσήμαντα δῶρα μου, ἄς ζήσει εὐτυχισμένος, χωρίς νά μέ ξαναφέρει στό μυαλό του κι ἄς νιώσει ὅτι ἡ φύσιν του καί ἡ φύσιν ὄλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι φύσιν καλή καί μάλιστα «καλή λίαν». Κι αὐτή ἡ ἐπίγνωσι ἄς γίνει τρεῖς λέξεις:

«Δόξα τῷ Θεῷ».

Εἶναι ἡ ὥρα πού κι ὁ εὐεργετημένος καί ἐγώ καί ὅλοι μας, ἀνοιχτήκαμε στό ἄπειρο. Καί ἴσως ἀφήσει ὁ Θεός κάποιες ἀναμνήσεις μιᾶς περασμένης ζωῆς, βυθισμένης στόν φόβο καί στήν τσιγγουιά, τήν κάθε εἶδους τσιγγουιά, μόνο καί μόνο γιά νά ἀναρωτιόμαστε στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων, πῶς ἀντέχαμε νά ζοῦμε μακριά Του.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ (469-399 π.Χ.): ΕΝΑΣ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Τοῦ κ. **Κωνσταντίνου Ρίζου**, Οἰκονομολόγου,
τ. Σχ. Συμβούλου Οἰκονομολόγων

«Σοφός Σοφοκλῆς, σοφότερος Εὐριπίδης,
ἀνδρῶν δ' ἀπάντων Σωκράτης σοφότατος»

**Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε ὁ μέ-
γιστος** φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας
καί ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους ὄλων τῶν
ἐποχῶν. Ἀποτελεῖ μιά σπάνια φυσιογνωμία.
Ἐκεῖνο ὅμως πού τόν καθιστᾷ ἀξεπέραστο
ἀνά τούς αἰῶνες εἶναι ἡ ὄλη του βιωτή
καί ἡ ἀπόλυτη συνέπεια λόγων καί ἔργων.
Εἶναι ἡ τυφλή ὑπακοή στους νόμους πού
τόν ὀδήγησε στόν θάνατο, ἄν καί μπορούσε
νά τόν ἀποφύγει. Γι' αὐτό ἔχει κερδίσει τόν
παγκόσμιο θαυμασμό διαχρονικά.

Ὡς παιδί ἦταν εὐφυής καί μᾶλλον ἄτα-
κτος. Ἐπίσης ἦταν δύσμορφος στήν ὄψη,
κακομούτσουνος, φαλακρός μέ στραβή με-
γάλη μύτη. Πίσω ὅμως ἀπό αὐτό τό ἄσχημο
σῶμα κρυβόταν μιά θαυμάσια ψυχή, ἕνα
ὀξυδερκές πνεῦμα, μιά χαρισματική προσω-
πικότητα. Νηφάλιος καί μελίρρυτος καθώς
ἦταν ἀσκοῦσε μιά γοητεία σέ ὅσους βρίσκο-
νταν κοντά του καί τόν ἄκουαν μέ τίς ὥρες.

1. Ἡ ζωή του

Ὁ Σωκράτης γεννήθηκε τό 470 ἢ 469
π.Χ. καί πέθανε τό 399 π.Χ. Πατέρας του
ἦταν ὁ λιθοξόος Σωφρονίσκος καί μητέρα
του ἡ μαία Φαιναρέτη. Νυμφεύθηκε σέ
μεγάλη ἡλικία τήν Ξανθίππη, μιά γυναίκα
μέ δύστροπο χαρακτήρα, τήν ὁποία ἀνεχό-
ταν μέ παροιμιώδη καρτερία καί ἡρεμία.
Ἀπέκτησαν τρεῖς γιούς, τόν Λαμπροκλῆ,
τόν Σωφρονίσκο καί τόν Μενέξενο.

Ἀκολούθησε ἀρχικά το ἐπάγγελμα τοῦ
πατέρα του. Μετά ἔγινε γλύπτης, ἀλλά τά
παράτησε. Ἡ καρδιά του ἦταν δοσμένη στή
φιλοσοφία. Ἐτσι στά 17 του χρόνια ἀκολου-
θήσε τόν φιλόσοφο Ἀρχέλαο, ὁ ὁποῖος τόν
κάλεσε νά γίνει μαθητής του. Ἐπηρεάστηκε
ἐπίσης ἀπό τόν Ἀναξαγόρα καί τόν Πρόδικο.

**Ὁ Σωκράτης ἀσχολή-
θηκε μέ τήν ἠθική καί
ὄχι μέ θέματα τῆς φύσης,
ὅπως ἀναφέρει καί ὁ Ἀρι-
στοτέλης. Ἐνδιαφέρθηκε
γιά τήν ἠθική πρόοδο τῶν
ἀνθρώπων.**

Στή ζωή του ἦταν ἕνας ἄνθρωπος τίμιος,
νομοταγής, ἀφιλάργυρος καί ἠθικός. Δέν
ἔπαιρνε ποτέ ἀμοιβή ἀπό τούς μαθητές του,
σέ ἀντίθεση μέ ἄλλους δασκάλους. Ἐπίσης
δέν δεχόταν δῶρα οὔτε ἀπό φίλους οὔτε ἀπό
βασιλεῖς. Γι' αὐτό δέν ἀπέκτησε ποτέ μεγάλη
περιουσία καί ἡ οἰκογένειά του ζοῦσε μετρι-
μένη ζωή ἐνός μικρομεσαίου οἰκογενειάρχη.
Ἦταν ἐξαιρετικά νομοταγής καί δέν παρέλει-
πε νά ἐκτελεῖ τά πολιτικά καί θρησκευτικά

του καθήκοντα. Σεβόταν τούς νόμους και τούς θεσμούς και αγαπούσε την πατρίδα του. Πήρε μέρος και πολέμησε γενναία σε τρεις έκστρατειες του Πελοποννησιακού Πολέμου (431-404 π.Χ.). Πήρε μέρος στην πολιορκία της Ποτίδαιας (432-429 π.Χ.), στη μάχη του Δηλίου (424 π.Χ.) και στη μάχη της Άμφιπολης (422 π.Χ.), όπου επέδειξε ανδρεία, αυταπάρνηση και άντοχή στις κακουχίες.

*«Τί σοῦ κακοφαίνεται
καημένε Σωκράτη ὅτι οἱ
ἀπόγονοί σου πᾶνε πρὸς τὰ
ὀπίσω. Οἱ πατριῶτες σου (οἱ
σύγχρονοί σου) δέν γνῶριζαν
τόν ἕνα Θεόν. Ἐσύ μόνον τόν
γνώρισες καί γι' αὐτό σέ φαρ-
μάκωσαν.»*

(Ἰω. Μακρυγιάννης)

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἕνας ἐξέχων Ἀθηναῖος πολιτικός, ρήτορας και στρατιωτικός, ἀκροατής τοῦ Σωκράτη, φιλόδοξος και πολύ ὁμορφος κατά τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση, ἐπιβεβαιώνει τήν ἠθική του ἀκεραιότητα. Ὁ Ἀλκιβιάδης, στήν προσπάθειά του νά γίνει ἐραστής τοῦ Σωκράτη, μηχανεύτηκε διάφορους τρόπους γιά νά πετύχει τό σκοπό του. Κάποια φορά τόν κάλεσε σέ δεῖπνο και τόν ἀνάγκασε νά μείνει και νά κοιμηθεῖ στό σπίτι του. Γι' αὐτό τό περιστατικό ὁ Ἀλκιβιάδης εἶπε: «Μάθετε λοιπόν ὅτι κοιμήθηκα και ξύπνησα στό πλευρό τοῦ Σωκράτη χωρίς νά συμβεῖ τίποτα περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἂν εἶχα κοιμηθεῖ μέ τόν πατέρα μου ἢ τόν μεγαλύτερο ἀδελφό μου» (Πλάτωνος, «Συμπόσιον» 219c).

2. Ἡ φιλοσοφία του

Ὁ Σωκράτης ἀσχολήθηκε μέ τήν ἠθική και ὄχι μέ θέματα τῆς φύσης, ὅπως ἀναφέρει και ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐνδιαφέρθηκε γιά τήν ἠθική πρόοδο τῶν ἀνθρώπων.

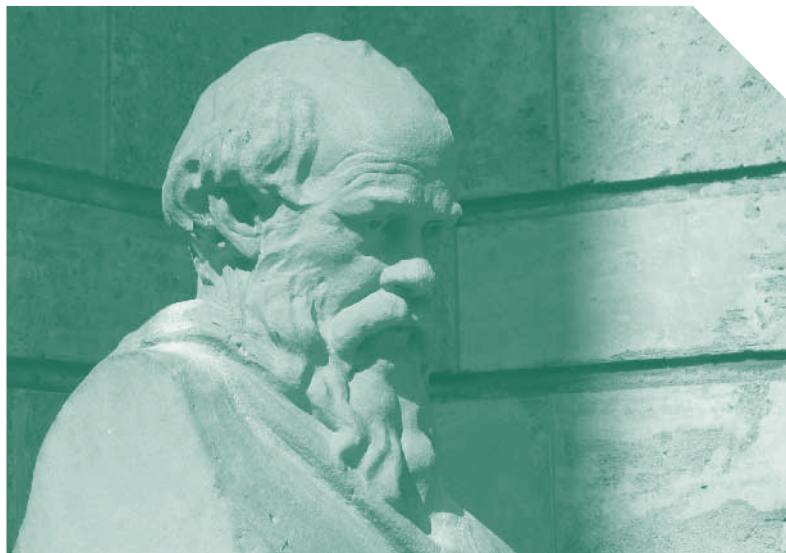
Βάση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτη ἀποτελεσε τό γνωστό γνωμικό «*γνώθι σαυτόν*», δηλαδή «*γνώρισε τόν ἑαυτό σου*». Οἱ λέξεις αὐτές ἦταν γραμμένες μέ ὀλόχρυσα γράμματα στά προπύλαια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στούς Δελφούς. Ὁ Σωκράτης βασισμένος σέ αὐτό τό γνωμικό βοηθοῦσε τούς συνανθρώπους του νά μπορέσουν νά γνωρίσουν τόν ἑαυτό τους. Χρησιμοποιοῦσε ὡς ἐργαλεῖο τή μαιευτική μέθοδο, πού ἀνέπτυξε ὁ ἴδιος. Προσπάθησε νά δώσει ἀπαντήσεις σέ ἐρωτήματα, ὅπως τί εἶναι εὐδαιμονία, πῶς πρέπει νά ζοῦμε, ποιά εἶναι ἡ καλύτερη ζωή γιά τόν ἄνθρωπο. Ὑποστήριξε μέ ἀδιίστα ἐπιχειρήματα ὅτι «*ἡ ἀνθρώπινη εὐτυχία δέν ἐξαρτᾶται ἀπό ὑλικά ἀγαθά, ἀλλά ἀπό τήν κατάσταση τῆς ψυχῆς και ἡ κατάσταση τῆς ψυχῆς ἀπό τήν καλοσύνη και τήν ἀγαθότητα*».

Πίστευε και δίδασκε τήν ἀρετή, τή δικαιοσύνη, τή ἀγάπη τήν καλοσύνη. Ἐλεγε ὅτι ὁ ἄνθρωπος «*οὐ γὰρ ἐκὼν ἀμαρτάνει*» (Πολιτεία IX, 589c) πού ἀποδίδεται μέ τή φράση «*οὐδεὶς ἐκὼν κακός*», δηλαδή «*οὐδεὶς εἶναι κακός μέ τήν θέλησή του*». Ἄν ἕνας ἄνθρωπος γεννηθεῖ σέ ἕνα περιβάλλον ἀδίκων θά γίνει και αὐτός ἄδικος, ἐνῶ ἂν γεννηθεῖ σέ ἕνα περιβάλλον δικαίων θά γίνει δίκαιος. Ἄρα ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ἔγινε ἄδικος παρά τήν θέλησή του.

Μιλοῦσε συχνά γιά τή δικαιοσύνη. Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ ἀφορισμός του στόν διάλογο μέ τόν Κρίτωνα στό ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Πλάτωνα: «*Οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν*» (Πλάτωνος, Κρίτων 49b). Μάλιστα προχωροῦσε ἀκόμα παραπέρα λέγοντας: «*Δέν πρέπει νά ἀνταποδίδει κάποιος τήν ἀδικία οὔτε νά βλάπτει κανέναν ἄνθρωπο, ἀκόμα και ἂν ἔχει πάθει διάφορα κακά ἀπό τούς ἄλλους*» (Πλάτωνος, Κρίτων 49c). Μήπως αὐτά μᾶς θυμίζουν κάτι ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ;

3. Ἡ δίκη και ἡ ἀπολογία του

Τό τέλος τοῦ Σωκράτη ἦταν πολύ τραγικό, ἄδικο και ἀντιστρόφως ἀνάλογο πρὸς

δέν ἦταν σοφός. Ἀρχικά πῆγε σέ κάποιον πολιτικό, πού θεωροῦνταν σοφός. Ὅταν ὁμως τόν ἐξέτασε σέ βάθος διαπίστωσε ὅτι δέν ἦταν σοφός. Στήν προσπάθειά του νά τοῦ ἀποδείξει πώς νόμιζε ὅτι εἶναι σοφός ἐνῶ δέν ἦταν, ἐκεῖνος τόν ἀντιπάθησε. Μετά τούς πολιτικούς πῆγε στούς ποιητές καί στούς χειροτέχνες, ὅπου

τήν προσφορά του στήν πατρίδα καί στήν ἀνθρωπότητα γενικότερα. Ὅπως εἶναι γνωστό κατηγορήθηκε καί ὀδηγήθηκε στό θάνατο παίρνοντας τό κώνειο. Ὁ ἀδικος θάνατός του ἀποτελεῖ μιᾶ ἀπό τίς μελανότερες σελίδες τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας.

Τρεῖς ἦταν οἱ κατήγοροι τοῦ Σωκράτη: ὁ Μέλπτος, ὁ Ἄνυτος καί ὁ Λύκων. Ὁ Μέλπτος ἦταν ἕνας νεαρός ἄσχημος ποιητής, ὄχι ὁμως ὁ τραγικός ποιητής. Ὁ Ἄνυτος ἦταν ἰδιοκτίτης βυρσοδεψείου, εἶχε μεγάλη οικονομική ἐπιφάνεια καί ἀσχολήθηκε μέ τήν πολιτική. Γιά τόν Λύκωνα λίγα στοιχεῖα εἶναι γνωστά. Γνωρίζουμε ὅτι ἦταν ἕνας δημαγωγός, ὁ ὅποιος προετοίμασε τά στοιχεῖα τῆς δίκης.

Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης στήν ἀπολογία του, οἱ κατηγορίες καί οἱ συκοφαντίες εἶχαν ξεκινήσει ἀπό παλιότερα. Καί νά πώς ξεκίνησαν ὅλες αὐτές οἱ συκοφαντίες. Ὁ Χαιρεφῶν πῆγε κάποτε στό Μαντεῖο τῶν Δελφῶν καί ρώτησε τήν Πυθία, ἄν ὑπάρχει κάποιος ἀνθρώπος σοφότερος ἀπό τόν Σωκράτη. Ἡ Πυθία ἀπάντησε ὡς ἑξῆς: «Σοφός Σοφοκλῆς, σοφότερος Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος».

Ὁ Σωκράτης θέλησε νά ἐξετάσει αὐτόν τόν χρησμό ἐπειδή πίστευε ὅτι ὁ ἴδιος

ἔκανε τήν ἴδια διαπίστωση.

Τελικά ἔφτασε στό συμπέρασμα ὅτι ὁ χρησμός ἦταν ὀρθός. Συμπέρανε ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν σοφότερος ἀπό τούς ἄλλους μέ τήν ἔννοια ὅτι ὅσα πράγματα δέν τά γνώριζε δέν θεωροῦσε καί ὅτι τά γνώριζε. Ὑποστήριξε ὅτι «*ἄ μή οἶδα οὐδέ οἶμαι εἰδέναι*», δηλαδή «*αὐτά πού δέν γνωρίζω οὔτε νομίζω ὅτι τά γνωρίζω*» (Πλάτωνος, *Ἀπολογία Σωκράτους* 21d). Ἀντίθετα, οἱ ἄλλοι θεωροῦσαν ὅτι γνώριζαν πράγματα, τά ὅποια στήν πραγματικότητα δέν τά γνώριζαν.

Στά πλαίσια αὐτά περίπου κινήθηκαν καί οἱ τρεῖς τελευταῖοι κατήγοροι, πού τόν ὀδήγησαν στό δικαστήριο καί τελικά στό θάνατο. Ὁ Μέλπτος γιά λογαριασμό τῶν ποιητῶν, ὁ Ἄνυτος τῶν πολιτικῶν καί ὁ Λύκων τῶν ρητόρων.

Ἡ κατηγορία, ὅπως ἔγραφε ὁ Μέλπτος στή μήνυση πού κατέθεσε στό δικαστήριο, ἦταν: «*ἀδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεούς οὐ νομίζων, ἕτερα δέ καινά δαιμόνια εἰσηγούμενος. Ἀδικεῖ δέ καί τούς νέους διαφθείρων. Τίμημα θάνατος*» (Διογένη Λαέρτιου, Βιβλίο 2, 40). Ὁ πραγματικός λόγος πού κατηγορήθηκε ὁ Σωκράτης ἦταν ὅτι δέν τούς ἐπαινοῦσε, ἀλλά ἔβγαζε στήν ἐπιφάνεια τά λάθη τους καί τά ἠθικά τους παραπτώματα.

Ὁ Σωκράτης παρουσιάστηκε μπροστά στην Ἡλιαία, τό ἀνώτατο δικαστήριο, ἀτάραχος, κρατώντας μιά περήφανη καί ἴσως προκλητική στάση. Μετά τίς ἀγορεύσεις τῶν κατηγορῶν, πῆρε τόν λόγο γιά νά ἀπολογηθεῖ. Στήν ψηφοφορία, πού ἀκολούθησε, κρίθηκε ἔνοχος μέ 281 ψήφους ὑπέρ καί 220 ψήφους κατά.

Ὁ Σωκράτης τελειώνει τήν ἀπολογία του μέ τά ἀκόλουθα συγκλονιστικά λόγια: «Ἄλλά γάρ ἤδη ὦρα ἀπιέναι, ἐμοί μὲν ἀποθανομένω, ὑμῖν δέ βιωσομένοις. Ὅποτεροι δέ ἡμῶν ἔρχονται πρὸς ἄμεινον πράγμα, ἄδηλον παντί πλὴν ἢ τῷ θεῷ» (Πλάτωνος, Ἀπολογία Σωκράτους 42). Δηλαδή, «ἀλλά τώρα πιά εἶναι ὦρα νά φύγουμε, ἐγώ γιά νά ἀποθάνω κι ἐσεῖς γιά νά ζήσετε. Ποιοί ἀπό μᾶς πηγαίνουν σέ καλύτερο πράγμα, εἶναι ἄγνωστο σέ ὅλους ἐκτός ἀπό τόν θεό».

Παρών στή δίκη ἦταν καί ὁ Ἀπολλόδωρος, πού ἀγαποῦσε πολύ τόν Σωκράτη, καί τοῦ εἶπε: «Αὐτό πού μέ στενοχωρεῖ τρομερά Σωκράτη εἶναι ὅτι πεθαίνεις ἄδικα». Καί ἐκεῖνος ἀφοῦ τοῦ χάρεισε τό κεφάλι εἶπε: «Ἀγαπημένε μου Ἀπολλόδωρε, θά προτιμοῦσες νά μέ δεῖς νά πεθαίνω δίκαια;»

4. Ἡ τελευταία ἡμέρα στή φυλακή – Ἡ συνομιλία μέ τόν Κρίτωνα

Ὁ Κρίτων, ἕνας ἀπό τούς στενοῦς καί ἀγαπημένους φίλους του Σωκράτη, δέν μποροῦσε νά δεχτεῖ μέ τίποτα ὅτι ὁ φίλος του θά ὀδηγοῦνταν στό θάνατο τόσο ἄδικα, ἂν καί μποροῦσε νά τόν ἀποφύγει. Τήν τελευταία ἡμέρα πῆγε στή φυλακή γιά νά τόν δεῖ. Προσπάθησε δέ μέ διάφορα ἐπιχειρήματα νά τόν πείσει νά δραπετεύσει. Ὁ ἴδιος θά φρόντιζε γιά τή δωροδοκία τοῦ δεσμοφύλακα. Φυσικά ὁ Σωκράτης ἀρνήθηκε κατηγορηματικά.

Ἡ συζήτησή τους ἀποτελεῖ τό θέμα τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου «Κρίτων». Ἡ ἀπάντηση τοῦ Σωκράτη ἀποτελεῖ ἕνα ἐκπληκτικό κείμενο. Ἡ ἐπιχειρηματολογία του εἶναι

τόσο στέρεη καί πειστική, ὥστε δέν ἀφήνει κανένα περιθώριο στόν Κρίτωνα νά ἐπιμείνει περισσότερο.

Δέν ξέρει κανεῖς τί νά πρωτοθαυμάσει: Τή φιλοπατρία, τή συνέπεια ἔργων καί λόγων, τόν ἀπεριόριστο σεβασμό καί ὑπακοή πρὸς τούς νόμους, τήν περιφρόνηση πρὸς τόν θάνατο!

Ἀγάπη πρὸς τήν πατρίδα ἐκτός ἄλλων σημαίνει καί ὑπακοή πρὸς τούς νόμους, πού θεσπίζει κάθε φορά ἡ Πολιτεία. «(Πρέπει) ἢ νά τήν πείθουμε (τήν πατρίδα) ἢ νά κάνομε ὅ,τι προστάζει καί νά παθαίνομε ὅ,τι ἐπιτάσσει ἀδιαμαρτύρητα» (Πλάτωνος, Κρίτων 51b). Σήμερα ὀρισμένοι διακηρύττουν τήν ἀνυπακοή πρὸς τούς νόμους.

Εἶναι ἐκπληκτικά τά λόγια πού βάζει ὁ Σωκράτης στό στόμα τῶν νόμων δίνοντάς τους ἀνθρώπινη λαλιά στό διάλογο μέ τόν Κρίτωνα. «Εἶναι δυνατὸν νά ὑπάρχει ἀκόμα καί νά μὴν ἔχει ἀνατραπεῖ ἐκεῖνη ἡ πόλη στήν ὁποία οἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δέν ἰσχύουν ἀλλά ἀνατρέπονται ἀπό τούς ἰδιώτες;».

Ἀπευθυνόμενοι οἱ νόμοι στό Σωκράτη τοῦ λένε: «Σωκράτη ἔχουμε τρανταχτές ἀποδείξεις ὅτι σοῦ ἀρέσουμε καί ἐμεῖς καί ἡ πόλη... καί ποτέ ὡς τώρα δέν ἔφυγες ἀπό τήν πόλη ἐκτός ἀπό μία φορά πού πῆγες στόν Ἰσθμό καί ὅταν πῆγες γιά νά πολεμήσεις... Ἐπιπροσθέτως κατὰ τή δίκη εἶχες τό δικαίωμα νά προτείνεις ὡς ποινή τήν ἐξορία, ἂν ἤθελες. Καί αὐτό πού τώρα ἐπιχειρεῖς χωρὶς τή θέληση τῆς πόλης, τότε θά τό ἔκανες μέ τή θέλησή της... Καί ἐκεῖνα πού ἔλεγες γιά τή δικαιοσύνη καί τίς ἄλλες ἀρετές τί θ' ἀπογίνου;».

5. Τό «δαιμόνιο» του

Πολλά ἔχουν γραφεῖ γιά τό περίφημο «δαιμόνιο» τοῦ Σωκράτη. Στήν Ἀπολογία του πολλές φορές κάνει λόγο γιά θεό, ἕναν θεό, στόν ἐνικό ἀριθμό. Βεβαίως, μιλάει, λίγες φορές πάντως, καί γιά τούς θεούς, στόν πληθυντικό ἀριθμό, γιά τό Δία, τήν Ἥρα, τόν Ἀπόλλωνα, δείχνοντας ἔτσι τό σε-

βασμό του στους θεούς, πού λατρεύονταν στην πατρίδα του. Όμως τίς περισσότερες φορές αναφέρεται σέ ένα θεό.

Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης, ό αγράμματος αλλά όχι άμόρφωτος μέγάλος αυτός πατριώτης καί πιστός χριστιανός, γράφει: «Τί σου κακοφαίνεται καημένη Σωκράτη ότι οί άπόγονοί σου πάνε πρός τά όπίσω. Οί πατριώτες σου (οί σύγχρονοί σου) δέν γνώριζαν τόν ένα Θεόν. Έσύ μόνον τόν γνώρισες καί γι' αυτό σέ φαρμάκωσαν» (Όράματα καί Θάματα, Έκδοση 1999, σελ. 174).

Λέγει σέ ένα σημείο ό Σωκράτης: «Ότι μοι θεϊόν τι καί δαιμόνιον γίνεταί φωνή» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 31c). Δηλαδή ύπάρχει μέσα μου κάτι θεϊκό καί δαιμόνιο». Γιά νά συμπληρώσει: «Φωνή τις γιγνομένη, ή όταν γέννηται, άεί άποτρέπει με τούτο ό άν μέλλω πράττειν, προτρέπει δέ ούποτε» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 31d). Δηλαδή «είναι μία φωνή πού άκούω, ή όποία όταν τήν άκούω πάντοτε μέ άποτρέπει άπό κάτι πού πρόκειται νά πράξω καί ποτέ δέν μέ προτρέπει σέ κάτι».

Ο Σωκράτης όμως πάει άκόμα παραπέρα. Πιστεύει ότι ό θεός τόν όρισε νά νουθετεί αλλά καί νά έλέγχει τούς Άθηναίους, όταν δέν πράττουν τό άγαθό. Ίδου μερικά σχετικά άποσπάσματα πού άνέφερε στην Άπολογία του.

«Μου όρισε ό θεός ότι πρέπει νά ζω φιλοσοφώντας καί εξετάζοντας τόν έαυτό μου καί τούς άλλους» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 28e).

Σέ άλλο σημείο λέγει: «Άν μου λέγατε (άνδρες δικαστές) ότι θά σέ άφήσουμε έλεύθερο υπό τόν όρο νά μήν περνάς τήν ώρα σου εξετάζοντας τούς ανθρώπους καί φιλοσοφώντας, θά σās έλεγα ότι έγώ θά ύπακούσω στό θεό κι όχι σās. Καί όσο άναπνέω καί μπορώ δέν θά πάψω νά φιλοσοφώ καί νά σās συμβουλευώ καί νά νουθετώ όποιονδήποτε άπό σās τυχαίνει κάθε φορά νά συναντώ... Θά τοϋ ύποβάλω έρωτήσεις καί θά τόν εξετάσω καί θά τόν έλέγξω, καί άν μου φανεί ότι δέν κατέχει τήν άρετή θά τόν επιπλήξω... Γιατί αυτά μέ προστάζει ό

θεός, καταλάβετε το» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 29c, d).

Άλλου άναφέρει: «Άν μέ σκοτώσετε, άλλον σάν κι έμένα δέν θά βρείτε πού νά τόν έχει όρίσει ό θεός νά βρίσκεται κοντά στην πόλη, ή όποία λόγω μεγέθους μοιάζει μέ νωθρό μέγало άλογο ράτσας καί χρειάζεται άλογόμυγα γιά νά τήν ξηπνάει. Νομίζω ότι σάν τέτοια μέ έχει βάλεϊ στην πόλη ό θεός, νά μή σταματώ όλη τή μέρα νά σās ξηπνώ, νά σās πείθω καί τόν καθένα χωριστά νά έπκρίνω τριγυρίζοντας παντοϋ» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 30e).

Λίγο παρακάτω προσθέτει: «τόν λοιπόν βίον καθεύδοντες διατελοίτε άν, ει μή τινα άλλον ό θεός ύμιν έπιπέμψειεν κηδόμενος ύμών» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 31a). Δηλαδή «τήν ύπόλοιπη ζωή σας θά περάσετε κοιμώμενοι, άν ό θεός δέν σās στείλει κάποιον άλλο φροντίζοντας γιά σās».

Χρησιμοποιούσε ως εργαλειό τή μαιευτική μέθοδο, πού άνέπτυξε ό ίδιος.

Γιά νά συμπληρώσει: «Τό ότι πράγματι έγώ είμαι εκείνος πού έδωσε ό θεός στην πόλη γι' αυτόν τό σκοπό, μπορείτε νά τό καταλάβετε εύκολα, διότι έχω παραμελήσει τίς ύποθέσεις μου καί τούς δικούς μου γιά νά φροντίζω έσās σάν νά ήμουν πατέρας σας ή μεγαλύτερος άδελφός σας, γιά νά σās πείθω νά άσχοληθείτε μέ τήν άρετή» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 31a, b).

Καί κάτι άκόμη: «Έμένα λοιπόν, αυτό σās τό βεβαιώνω, μου τό έχει όρίσει ό θεός νά τό κάνω καί μέ χρησμούς καί μέ όνειρα καί μέ κάθε τρόπο» (Πλάτωνος, Άπολογία Σωκράτους 33c).

6. Έπίλογος

Όσα άναφέρθηκαν παραπάνω δείχνουν ότι ό Σωκράτης ύπήρξε ένας πρό Χριστού

χριστιανός. Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ἦταν καί ἕνας πρό Χριστοῦ μάρτυρας καί ἅγιος. Τό ἀποδεικνύει ὁ ἐκούσιος μαρτυρικός θάνατός του. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι σέ ἀρκετά μοναστήρια (π.χ. Μεγάλο Μετέωρο Μετεώρων) καί ναούς ὑπάρχουν τοιχογραφίες του μαζί μέ ἄλλες προσωπικότητες τῆς ἀρχαιότητας (Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Πλούταρχος, Θουκυδίδης κ.λπ.).

Ἐξετάζοντας καλύτερα τή ζωή τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ καί τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Σωκράτη θά παρατηρήσουμε ὀρισμένες οὐσιαστικές ὁμοιότητες ἀνάμεσά τους. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι καί οἱ δύο εἶχαν ὡς κύριο ἔργο τή διδασκαλία στους ἀνθρώπους. Ἡ δεύτερη εἶναι ὅτι δέν ἀφισαν κάποιο δικό

τους γραπτό κείμενο, ἄλλοι ἔγραψαν γι' αὐτούς. Ἡ τρίτη καί σημαντικότερη εἶναι ὅτι καί οἱ δύο καταδικάστηκαν ἄδικο καί πέθαναν μέ ἐκούσιο θάνατο, ἂν καί μπορούσαν νά τόν ἀποφύγουν.

Τέλος, ἄξιο προσοχῆς εἶναι κάτι πού μπορεῖ νά μᾶς ξενίζει ὡς ὀρθοδόξους, εἶναι ὅμως ἐνδεικτικό τό πῶς τόν ἔβλεπαν οἱ μή Ἕλληνες καί πῶς τόν κατανοοῦσαν οἱ σοφοί τῆς «Ἑσπερίας», ὅτι ὁ μέγας ὀλλανδός ἀνθρωπιστής, θεολόγος καί καθολικός ἱερέας Ἑρασμος (1466-1536 μ.Χ.) τόν κατέτασε μεταξύ τῶν ἁγίων καί τόν ἐπικαλοῦνταν στίς προσευχές του ὡς ἔξῃς: «*Sancte Sokrates, ora pro nobis*», δηλαδή «*Ἄγιε Σωκράτη πρόσβευε ὑπέρ ἡμῶν*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1992.
- ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ, ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1993.
- ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΚΡΙΤΩΝ, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1994.
- ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1992.
- ΔΙΟΓΕΝΗ ΛΑΕΡΤΙΟΥ, ΑΠΑΝΤΑ - Βιβλίο 2, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1994.
- ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, ΗΘΙΚΑ - *Περί τοῦ Σωκράτους δαιμονίου*, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1995.
- ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ, ΑΠΑΝΤΑ - ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ 1, Ἐκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Ἀθήνα 1993.
- ἈΡΒΑΝΙΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΩΝ, Τρίκαλα 2014.
- ΠΑΥΛΙΔΗ ΦΑΝΗ, Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ.
- ΣΑΠΑΡΔΑΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΤΟΝ ΕΠΕΡΧΟΜΕΝΟ ΘΑΝΑΤΟ.
- ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΥ Δ., Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ.
- ΣΤΑΜΕΛΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Η ΠΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΚΗ.
- ELISSABETA LYDIA, ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ.
- ΒΩΡΟΥ Κ.Φ., ΓΙΑΤΙ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΑΝ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΤΟ ΣΩΚΡΑΤΗ.
- ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, ΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΑΜΑΤΑ, Ἐκδόσεις «Μορφωτικό Ίδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζικῆς», Ἀθήνα 1999.

Η ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τοῦ κ. **Κωνσταντίνου Μανρομάτη**, Μαθηματικοῦ.
τ. Λυκείαρχη, τ. Προέδρου Ἐταιρείας Ἀστρονομίας
καί Διαστήματος

Τό χθές τοῦ μαθήματος τῆς Ἀστρονομίας

Τό μάθημα τῆς Ἀστρονομίας διδασκόταν στά σχολεῖα τῆς δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 20^{ου} αἰώνα καί ἦταν γνωστό, τότε, ὡς Κοσμογραφία. Τό ὄνομα αὐτό καθιερώθηκε ἐκ τοῦ ὅτι ἀσχολεῖται μέ τόν Κόσμο, τά οὐράνια σώματα, τό Σύμπαν ὁλόκληρο, σέ ἀντιστοιχία μέ τή γεωγραφία, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μέ τή μελέτη τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς. Εἶναι μιὰ περιληπτική ἀστρονομία πού ἔχει ὡς ἀντικείμενο τήν περιγραφή τῶν ἀστρων, τῶν οὐρανίων φαινομένων μέ τήν προέλευσή τους, τήν ἔρμηνεία τους κ.λπ. χωρίς νά εἰσέρχεται στίς λεπτομέρειες τῶν μαθηματικῶν καί τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἔτσι ἐξέταζε τή Γῆ ὡς ἄστρο, τή Σελήνη, τόν Ἥλιο, τούς πλανῆτες, τούς δορυφόρους τῶν πλανητῶν, τήν κοσμική ὕλη, τούς ἀπλανεῖς, τό Γαλαξίμας, τούς ἄλλους γαλαξίες καί τό Σύμπαν γενικότερα. Ἀκόμη ἐξέταζε περιληπτικά τή φαινόμενη κίνηση τῆς οὐράνιας σφαίρας, τούς θεμελιώδεις κύκλους αὐτῆς (ζωδιακό, ἰσημερινό, μεσημβρινό κ.λπ.) καθώς καί τίς ἰδιότητες τῶν κύκλων αὐτῶν.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ οὐρανοῦ καί ἡ Κοσμογραφία διδασκόταν πολύ στήν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἔτσι π.χ. ἀνάμεσα στά 100 ἔργα τοῦ Δημόκριτου πού χάθηκαν, ὑπῆρχαν ἀρκετά, πού ἀσο-

λοῦνταν μέ ἀστρονομικά θέματα. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (Δημόκριτος, 46-48): «Τά βιβλία τοῦ Δημόκριτου, ὁ Θράσυλλος (1^{ος} μ.Χ. αἰώνας) τά ταξιόνησε σέ ἕναν κατάλογο... Φυσικά ἀπό αὐτά εἶναι τά ἔξης: Μέγας διάκοσμος –τόν ὅποιο οἱ περί τόν Θεόφραστο λένε ὅτι εἶναι τοῦ Λεύκιππου– (περί ἀστέρων, Γῆς κόσμον, γενικά), Μικρός διάκοσμος (περιγραφή τοῦ κόσμου ἐν συντομίᾳ), **Κοσμογραφία** (σχεδίασμα τοῦ οὐρανοῦ)

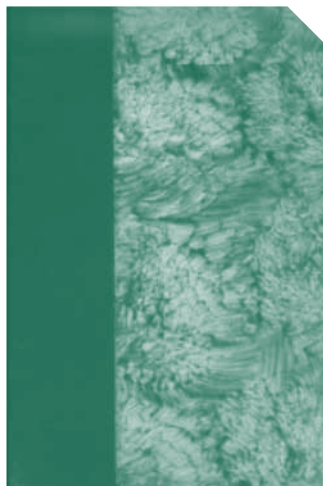
Τό ὠραῖο αὐτό μάθημα, πού τελευταία μάλιστα, χάρη στά τηλεσκόπια πού προμήθευσε τό Ὑπουργεῖο Παιδείας τά Λύκεια, μπορούσε νά διδάσκεται καί ὑπαίθρια, ἐξαφανίστηκε ἀπό τήν ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν μας.

(περιγραφή κόσμου), Περί πλανητῶν, Αἰτίες οὐράνιες (ἔρμηνεῖες οὐρανίων φαινομένων), Μέγας ἐνιαυτός (ἡμερολόγιο) ἢ ἀστρονομία, Παράπηγμα (μεγάλη περίοδος ἐτῶν ἢ ἀστρονομικό ἡμερολόγιο), Ἄμιλλα κλεψύδρας καί

οὐρανοῦ (συναγωνισμός ὑδραυλικοῦ ὥρολογίου καὶ οὐρανοῦ) (χρονική διάρκεια κινήσεων τοῦ οὐρανοῦ), Οὐρανογραφία (σχεδιάσμα τοῦ οὐρανοῦ) (περὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων), Πολογραφία (σχεδιάσμα τοῦ ἀοράτου πόλου)».

Κατὰ τὴν Ἀναγέννηση κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο «Cosmographie» (Βασιλεία, 1552, τόμος) τοῦ Μύνστερ.

Στὴν Ἑλλάδα τὸ βιβλίο «Στοιχεῖα Κοσμογραφίας» ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορά τὸ

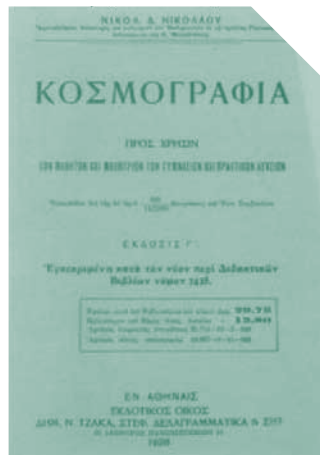

Στοιχειώδης
Κοσμογραφία, Διονυσίου
Ρηγοπούλου, ἔκδοση Μιχαήλ
Σαλιβέρου 1900 (δεμένο)

1900, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Μιχαήλ Σαλιβέρου, μέ συγγραφέα τὸν **Διονύσιο Ρηγόπουλο** καὶ ἀπὸ τότε τουλάχιστον φαίνεται ὅτι διδασκόταν στὰ σχολεῖα τῆς δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης. Τὸ 1916, ἐκδόθηκε ἡ «Κοσμογραφία», ἀπὸ τὸν ἀστρονόμο **Δημήτριο Αἰγινήτη** (1862-1934), ὁ ὁποῖος ἐκτός ἀπὸ σπουδαῖος ἀστρονόμος ἦταν καὶ σπουδαῖος πολιτικός, ἀφοῦ διετέλεσε Ὑπουργός Παιδείας τὸ 1917 καὶ ἀκαδημαϊκός ἀργότερα, τὸ 1926. Τὸ 1927, ἐξέδωσε βελτιωμένη τὴν Κοσμογραφία ὡς «Μαθήματα Ἀστρονομίας», ἐπὶ τῆ βάσει τῶν νέων σημαντικῶν ἀνακαλύψεων πού ἔγιναν τὴ 10ετία τοῦ 1920 καὶ ἔτσι τὸ Σύμπαν ἐπεκτάθηκε ἀπὸ τὸ Γαλαξία μας στοὺς ἄλλους ἀπειράριθμους γαλαξίες.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο, 1928, ἐκδόθηκε τὸ βιβλίο μέ τίτλο «Κοσμογραφία» τοῦ Θεσσαλοῦ συγγραφέα **Νικολάου Δ. Νικολάου**

(1875-1963), πού καταγόταν ἀπὸ τὰ Κανάλια Καρδίτσας. Τὸ βιβλίο αὐτὸ διδασκόταν στὴν τελευταία τάξη τοῦ τότε βιττινίου Γυμνασίου, διότι περιεῖχε καὶ πολλές γνώσεις τῆς οὐράνιας σφαίρας, πού ἀπαιτοῦσε γνώσεις τῆς στερεομετρίας, ἡ ὁποία διδασκόταν ἐπίσης στὴν τελευταία τάξη. Ἦταν δὲ ἡ 3^η ἔκδοσή του, πράγμα πού σημαίνει ὅτι εἶχε ἐκδοθεῖ γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 1920. Οἱ διαδοχικὲς ἐπανεκδόσεις του δέ, ἔγιναν ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων, πρὸς χρῆση τῶν μαθητῶν Γυμνασίων καὶ Λυκείων.

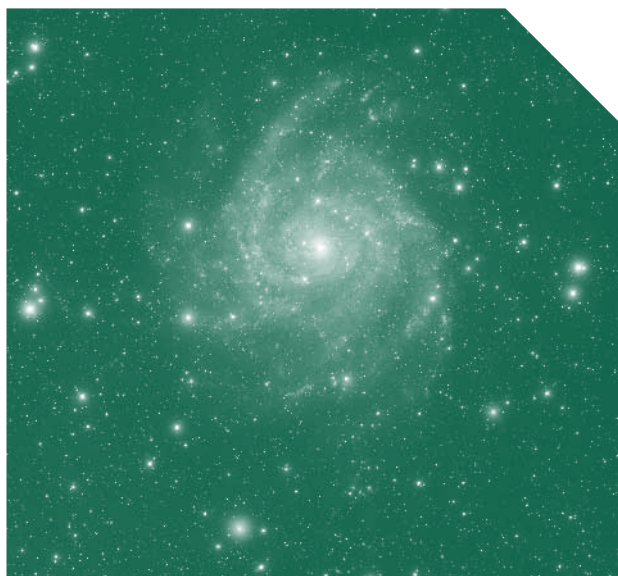
Νικολάου Δ. Νικολάου,
ἔκδοση Ν. Τζάκα..., 1928

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ Κοσμογραφία διδασκόταν πολὺ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Οἱ καθηγητές, πού δίδασκαν τὸ μάθημα αὐτὸ ἦταν κατὰ κύριο λόγο μαθηματικοί ἐπειδὴ τὸ κύριο μέρος τῆς ἀπαιτοῦσε μαθηματικὸ ὑπόβαθρο, ἀφοῦ ἀσχολοῦνταν ἐκτός ἀπὸ τὴν οὐράνια σφαῖρα καὶ μέ τούς νόμους τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, τὴν περιφορά τῶν ἀστέρων, τὶς συντεταγμένες αὐτῶν καὶ πολλά ἄλλα, ἐνῶ ἐλάχιστα γνωρίζαμε τότε, γιὰ τὴ φύση καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀστρῶν. Ἔτσι τὸ βιβλίο

αυτό χρησιμοποιήθηκε μέχρι και τις αρχές της 10ετίας του 1960.

Τότε πλέον άρχισε να κυριαρχεί στον κόσμο η διαστημική εποχή, με τις έκτοξεύσεις των διαστημοπλοίων γύρω από τη Γη, από το 1957. Ο πρώτος «Σπούτνικ» άλλαξε ριζικά το χάρτη του Διαστήματος και με-

ρικά χρόνια αργότερα πολλοί κοσμοναύτες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αλλά και αστροναύτες των Ήνωμένων Πολιτειών, έφθαναν με διαστημικά σκάφη γύρω από τη Γη, ξβγαιναν έξω από αυτά και έκαναν διάφορα πειράματα σε χώρο έλλειψης βαρύτητας.

Τότε πλέον η Κοσμογραφία βρισκόταν στις δόξες της και γι' αυτό η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964, την καθιέρωσε ως δίωρο μάθημα στην τελευταία τάξη του Λυκείου. Έπειδή δέ τό καθιερωμένο βιβλίο της Κοσμογραφίας του **Ν. Νικολάου**, δέν έπαρκοϋσε, ό ίδιος συγγραφέας εξέδωσε τή «Μεγάλη Κοσμογραφία», τό 1963, μέ πολύ περισσότερες σελίδες και μεγάλο μέγεθος, τό όποιο περιλάμβανε, έκτός από τή βασική ύλη και επέκτάσεις αυτής καθώς

και νέα κεφάλαια της διαστημικής εποχής με πυραύλους, δορυφόρους και τεχνητούς πλανήτες και πολλά άλλα.

Δυστυχώς η κατάσταση αυτή δέν κράτησε πολύ, διότι μέ νέα μεταρρύθμιση του 1967, τό μάθημα της κοσμογραφίας έγινε μονώρο πάλι και διδασκόταν στην τελευταία τάξη. Τό μόνο καλό ήταν ότι έγινε νέα έκδοση του βιβλίου της Κοσμογραφίας από τους αστρονόμους **Δημήτριο Κωτσάκη** (1909-1986) και **Κωνσταντίνο Χασιάκη** (1914-1972), οι όποιοι τό έγραψαν μέ βάση τις νέες διαστημικές κατακτήσεις. Αλλά και στά έπόμενα χρόνια, μέ τις επανεκδόσεις του ίδιου βιβλίου, οι συγγραφείς αυτοί φρόντιζαν να τό έκσυγχρονίζουν κάθε φορά, μέ καινούργια στοιχεία και ανακαλύψεις. Τό μόνο αρνητικό σημείο ήταν ότι όλα αυτά τά καινούργια στοιχεία τά έβαζαν μέ ψιλά γράμματα για να μπορέσουν να χωρέσουν στα κενά του υπάρχοντος βιβλίου, χωρίς να διαταραχθεί η δομή και σελιδοποίησή του. Έτσι όμως, από την άλλη πλευρά,

οί καθηγητές που διδασκαν την αστρονομία εύρισκαν στις προσθηκές αυτές μέ τά ψιλά γράμματα την τελευταία λέξη της, χρόνο μέ τό χρόνο, άλματώδους ανάπτυξης της έπιστήμης της Αστρονομίας και της Διαστημικής, που την δίδασκαν στους μαθητές.

Τό σήμερα του μαθήματος της Αστρονομίας

Μέ τή μεταρρύθμιση του 1976, τόσο τό μάθημα αυτό όσο και τό βιβλίο παρέμειναν ανέπαφα και διδάσκονταν στην τρίτη τάξη του Λυκείου. Η κατάσταση αυτή παρέμεινε μέχρι τό 1986, όποτε μέ πανελλήνιο διαγωνισμό επιλέχθηκε ένα νέο βιβλίο μέ τίτλο

«Στοιχειὰ Ἀστρονομίας καί Διαστημικῆς» του ἀστρονόμου **Γεωργίου Μπάνου**, τὸ ὁποῖο πλέον διδασκόταν στὴ Β΄ τάξη τοῦ Λυκείου καί περιεῖχε πολλές σελίδες ἀστροφυσικῆς καί διαστημικῆς.

Ἡ νέα αὐτὴ κατάσταση κράτησε μέχρι τὸ 1999, ὅποτε μὲ τὴ νέα ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας ἄρχισε νὰ εἶναι ἐπιλεγόμενον στὴ Β΄ τάξη τοῦ Λυκείου, ἐνῶ συγχρόνως ἐκδόθηκε

Νικολάου Δ. Νικολάου, 1931

ἐγκατασπαρθοῦν στὰ μαθήματα τῆς φυσικῆς, τῆς γεωγραφίας, τῆς χημείας, τῆς βιολογίας καί τῶν μαθηματικῶν, ἀλλὰ μὲ κοινὴ παρέμβαση ὄλων τῶν σωματείων Ἑρασιτεχνικῆς Ἀστρονομίας τῆς Ἑλλάδας, ἡ κατάργηση αὐτὴ ἀποσοβήθηκε καί ἔτσι ἐντάχθηκε ἡ ἀστρονομία στὰ κατ' ἐπιλογὴν μαθήματα τῶν μαθητῶν.

Ἀπὸ τότε, μέχρι καί τὸ 2012, τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας τὸ ἐπέλεξαν οἱ μαθητὲς καί ἂν συμπλήρωναν ἓνα μαθητικὸ τμήμα, τότε λειτουργοῦσε τὸ τμήμα αὐτό, ἀλλιῶς δὲν διδασκόταν καθόλου στὰ Λύκεια.

Ἀλλὰ καί οἱ καθηγητὲς πού δίδασκαν τὸ μάθημα αὐτό, οἱ μαθηματικοὶ ὡς πρώτη ἀνάθεση καί ἀπὸ τὸ 2010 οἱ φυσικοὶ, δὲν

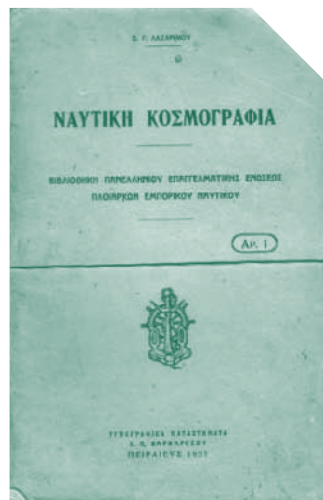
νέο βιβλίον μὲ ἀνάθεση σὲ ὁμάδα καθηγητῶν καί μὲ τὸν ἴδιον τίτλο «Στοιχειὰ Ἀστρονομίας καί Διαστημικῆς». Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὴν περίοδο ἐκείνη τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας ἐπρόκειτο νὰ καταργηθεῖ ὅλως διόλου καί τὰ κεφάλαιά του νὰ

διδάσκονταν στὰ πανεπιστήμια τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας (ἐκτός ἀπὸ ἐκείνους πού τὸ ἐπέλεξαν) καί ἔτσι ἦταν ἀπροετοίμαστοι γιὰ τὴ διδασκαλία του στοὺς μαθητὲς. Ἀντίθετα, παλαιότερα, στὰ τμήματα φυσικῆς καί μαθηματικῶν τῶν πανεπιστημίων, τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας ἦταν ὑποχρεωτικὸ μάθημα καί διδασκόταν ἐπὶ ἓνα τουλάχιστον χρόνο καί μάλιστα στὸ τρίτο ἔτος σὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

Τὸ αὐριό τοῦ μαθήματος τῆς Ἀστρονομίας

Ἦδη ἐπιχειρήθηκε νέα ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, ἡ ὁποία ἐφαρμόστηκε ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 2012-2013 καί στὸ σχέδιο προγράμματος τῆς Β΄ καί Γ΄ Λυκείου, τὸ μάθημα τῆς ἀστρονομίας ἐξοβελίζεται ὀλωσδιόλου ἀπὸ τὸ Λύκειο, χωρὶς νὰ ὑπάρχει προοπτικὴ νὰ καταλάβει κάποια ἄλλη θέση ἔστω καί στὸ Γυμνάσιο. Οὔτε στὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα συγκαταλέχθηκε, οὔτε στὰ κατ' ἐπιλογὴν.

Ἐτσι τὸ ὄραϊο αὐτὸ μάθημα, πού τελευταία μάλιστα, χάρη στὰ τηλεσκόπια πού προμήθευσε τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τὰ Λύκεια, μπορούσε νὰ διδάσκεται καί ὑπαίθρια, ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν μας. Εἶναι παράξενο πού ἐνῶ ἡ διαστημικὴ ἐπιστὴμη συμπλήρωσε τὴν

Κ. Γ. Λαζαρίμου, 1937

Εύκολες Κατοχές τῶν Χωρικῶν – ἀπό τόν Χόλμπαϊν, στό «Cosmographie» τοῦ Μύνστερ (Βασιλεία, 1552, τόμος)

πρώτη 50ετία τῆς δημιουργικῆς παρουσίας της στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, νά μὴν διδάσκειται κἂν στά σχολεῖα μας.

Γι' αὐτό οἱ ἀστρονομικοὶ σύλλογοι, πού εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι σέ κάθε γωνιά τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἀρχισαν ἀμέσως τίς ἔντονες διαμαρτυρίες καί τίς πολλές παρεμβάσεις τους πρὸς τοὺς ἰθύνοντες, ὥστε νά μὴν περάσει ἡ διάταξη αὐτή καί νά ἀναλογισθοῦν ἐπὶ τέλος οἱ ὑπεύθυνοι τό κακό πού πάνε νά κάνουν στή νεολαία τῶν θρανίων μέ τὴν κατάρτησιν αὐτή.

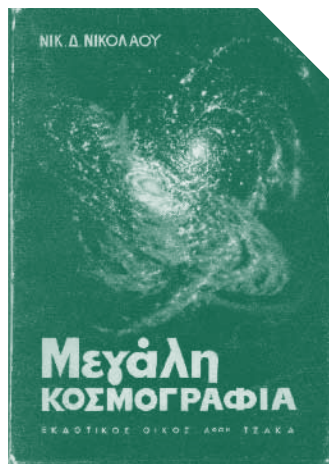
Νικολάου Δ. Νικολάου, 1954

ἡ Ἰνδία, ἡ Κίνα, τὸ Ἰσραήλ κ.λπ. κ.λπ., ἐμεῖς, ἀντὶ νά τοὺς μιμηθοῦμε ἔστω καί στό ἐλάχιστο μέ τό μάθημα τῆς Ἀστρονομίας στά

σχολεῖα, ἀδιαφοροῦμε καί θεσμοθετήσαμε τὴν κατάρτησή της.

Ἔτσι ὅπως ἐνεργοῦμε, εἶναι βέβαιο ὅτι θά εἴμαστε συνεχῶς οὐραγοὶ καί θά μᾶς ξεπερνοῦν συνεχῶς τὰ ἄλλα κράτη, ἀκόμη καί ἡ γειτονική μας Τουρκία.

Τό εὐτύχημα εἶναι ὅτι οἱ πολυάριθμοι ἀστρονομικοὶ σύλλογοι κάνουν πολλή δουλειά, πού τό κράτος δέν τὴν κάνει καί ἔτσι ἔχουν παγκόσμιες διακρίσεις τῶν μαθητῶν στήν ἀστρονομία, ὅπως συμβαίνει μέ τίς Ὀλυμπιάδες Ἀστρονομίας καί Ἀστροφυσικῆς, πού οἱ Ἕλληνες μαθητές, διαβάζοντας μόνοι τους, καί μέ τὴ βοήθεια ἰδιωτικῶν πρωτοβουλιῶν, καί κυρίως τῶν συλλόγων Ἐρασιτεχνικῆς Ἀστρονομίας, καταφέρνουν νά κατακτήσουν πολλά μετάλλια καί τιμητικές διακρίσεις.

Νικολάου Δ. Νικολάου, 1963 (σελ. 306)

Καί κάτι ἀκόμη. Ἀπὸ τό 2010 ὁ Πανελλήνιος Μαθητικός Διαγωνισμὸς Ἀστρονομίας, πού ἀρχισε ἀπὸ τό 1996, διεξάγεται μέ πολλή ἐπιτυχία καί στά Γυμνάσια κάθε χρόνο. Ὑπῆρξαν λοιπόν, πολυάριθμοι μαθητές πού διάβασαν μόνοι τους ἀστρονομικά βιβλία καί ὄχι μόνο πέτυχαν στό διαγωνισμό αὐτό, ἀλλὰ καί ἀρίστευσαν, χωρὶς καμιά βοήθεια ἀπὸ τό σχολεῖο, τό ὁποῖο ἔχει ἐρμητικά κλειστὲς τίς πόρτες στό μάθημα τῆς Ἀστρονομίας.

Αὐτό τό θαυμάσιο ἐπίτευγμα, ἃς τό ἴδουν οἱ ὑπεύθυνοι καί ἃς ἀλλάξουν θέση ἔστω καί τὴν τελευταία στιγμῆ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

80 ΧΡΟΝΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ (Χ.Ε.Ε.)

Τό Σάββατο 3 Δεκεμβρίου 2018, ή Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων, μέ τήν εύκαιρία συμπλήρωσης 80 χρόνων από τήν ίδρυσή της καί τής έκδοσης του περιοδικού «Ακτίνες», όργάνωσαν έκδήλωση μέ θέμα «Επιστήμη καί Χριστιανική Κοσμοθεωρία».

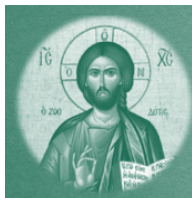
Ή έκδήλωση έλαβε χώρα στή μεγάλη αίθουσα διαλέξεων του Συλλόγου «Άπ. Παύλος» επί τής όδοϋ Καρύτση 14. Στο πρόγραμμα τής έκδήλωσης περιλαμβάνονταν τρεις εισηγήσεις. Τήν εισαγωγική εισήγηση έκανε ό κ. Ίω. Τσέντος, δρ Φιλοσοφίας μέ θέμα «Ή Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων καί τό περιοδικό Άκτίνες». Άκολούθως, ό όμότιμος καθηγητής Αστρονομίας του Πανεπιστημίου Άθηνών, Άκαδημαϊκός καί πρ. Πρόεδρος τής Άκαδημίας εισηγήθηκε τό θέμα «Επιστήμη καί Πίστη».

Τέλος, τήν έκδήλωση όλοκλήρωσε μέ τήν εισήγησή του μέ θέμα «Τό γονιδίωμα» (Μτ. 25, 14-15 καί Μτ. 10, 34-35), ό όμότιμος καθηγητής Ίατρικής Γενετικής του Παν. τής Γενεύης καί Μέλος τής Έλβετικής Άκαδημίας Ίατρικών Έπιστημών κ. Στυλιανός Άντωνάρακης.

Παρέστη καί έτίμησε μέ τήν παρουσία του τήν έκδήλωση ό Μακαριώτατος Άρχιεπίσκοπος Άθηνών καί πάσης Έλλάδος κ. Ίερώνυμος ό Β΄, ό όποιος άπύθυνε βαρυσήμαντο χαιρετισμό πρός τούς συνέδρους.

Ό χαιρετισμός του Μακαριωτάτου καί οί εισηγήσεις, θά δημοσιευθοϋν στό περιοδικό «Ακτίνες» ένώ εΐναι διαθέσιμες καί στό κανάλι του youtube.

Ή Ένωσή μας έδωσε τό παρόν, έξεπροσωπήθη από τόν Πρόεδρό της καί μέλη του Δ.Σ., ένώ απέστειλε καί χαιρετισμό ό όποιος δημοσιεύεται στό τεϋχος αυτό γιά νά υποδηλώσει τήν στενή σχέση καί τήν συστράτευση των δύο Ένώσεων στον κοινό άγώνα γιά τήν μάχη κατά τής άθεΐας καί του ύλισμοϋ.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Αθήνα, 3 Δεκεμβρίου 2018

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΑ 80 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

Μακαριότατε Αρχιεπίσκοπε Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Γερώνυμε, Πανοσιολογιότατε Προϊστάμενε τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ζωή» π. Βασίλειε, Ἐλλογιμώτατοι κυρίες και κύριοι Ἀκαδημαϊκοί Διδάσκαλοι, Καθηγήτριες και Καθηγητές τῶν Πανεπιστημιακῶν Ἰδρυμάτων τῆς χώρας και τῆς ἀλλοδαπῆς, Κυρίες και Κύριοι,

Ἡ Χριστιανική Ἐνωση Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν, συμμετέχει ἀγαλλομένη στήν 80η ἐπέτειο ἀπό τήν ἴδρυση τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων (ΧΕΕ). Ἡ χαρά ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἡ ΧΕΕ, ὡς ἀδελφό σωματεῖο και ἔνωση, φτάνει σέ μιὰ ὥριμη γιά τά ἀνθρώπινα μέτρα ἡλικία. Καί εἶναι καιρός, ἀφοῦ χάριτι θεία ἔφτασε στήν ἡλικία αὐτή, νά κάνει μιὰ ἀποτίμηση τοῦ ἔργου τῆς, και μιὰ ἀνασκόπηση γιά τό ἄν διεξῆλθε τόν μέχρι τώρα βίο τῆς μέ τέτοιο τρόπο πού νά δικαιολογεῖ τήν ἴδρυσή τῆς και τήν ὕπαρξή τῆς.

Θά βοηθήσουμε στήν ἀνασκόπηση αὐτή, ὡς συνεργαζόμενη ἔνωση, λέγοντας ὅτι ἡ ἱστορική τῆς παρουσία δικαιώθηκε μέσα ἀπό σκληρούς ἀλλά ὡραίους ἀγῶνες. Ἀγῶνες γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς πλημμυρίδας τοῦ πάσης μορφῆς και φύσεως ὕλισμοῦ. Ἀγῶνες γιά τήν προβολή τῆς μίας και μοναδικῆς ἀλήθειας, τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας, και ἐνίσχυση τῶν ἀνθρώπων πού βρίσκονταν μπροστά σέ σταυροδρόμια και δέν ἤξεραν ἤ δέν μπορούσαν νά ἀποφασίσουν πρὸς ποιά κατεύθυνση πρέπει νά πᾶνε.

Θά βοηθήσουμε σ' αὐτήν τήν ἀνασκόπηση, και θά εὐχαριστήσουμε εὐγνωμόνως, λέγοντας ὅτι ὅλες οἱ μεγάλες μορφές πού καθοδήγησαν τήν Χριστιανική Ἐνωση Ἐπιστημόνων, ἔδωσαν πνευματικά ὄπλα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἄρνησης, και ἔδωσαν σέ ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικούς, ὄλων τῶν βαθμίδων, ἀντίστοιχα πνευματικά ὄπλα πού μεταφέρθηκαν μέσα σέ κάθε τάξη, κάθε σχολείου τῆς χώρας. Καί ὄχι μόνον σ' αὐτά. Σέ κάθε χωριό και πόλη, ἀπό φωτισμένους ἐκπαιδευτικούς, ὀμάδες ἀνθρώπων ἐνισχύονταν στόν ἀγῶνα τους και στήν πίστη τους, ἐνάντια στόν ὕλισμό και τόν χλευασμό τῆς πίστεως. Στό ἀρχεῖο τῆς Ἐνώσεώς μας, διασώζονται ἐπιστολές ἐκπαιδευτικῶν πού περιγράφουν αὐτές τίς μεγάλες ἰδεολογικές μάχες, μέ τά ὄπλα πού τό περιοδικό «ΑΚΤΙΝΕΣ» προσέφερε.

Γνωρίζουμε πὼς οἱ μάχες αὐτές δέν τελείωσαν. Οἱ ἐποχές ἄλλαξαν. Ὁ ἀγῶνας συνεχίζεται.

Εὐχόμαστε προσευχητικά, ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος νά ἐνισχύει και νά ἐμπνέει τήν ΧΕΕ και τά μέλη τῆς στόν ἀγῶνα αὐτό, μέρα μέ τῆ μέρα, χρόνο μέ τό χρόνο, δεκαετία μέ δεκαετία. Τό ἔργο αὐτό, ἔργο ἀρχῆς και ἀρχῶν, πρέπει νά συνεχίσει νά ἀρδεύει, πρέπει νά συνεχίσει νά ἐμπνέει, γιατί τό ἔχει ἀνάγκη ἡ Πατρίδα μας, ἡ Ἐκκλησία μας, ἡ Παιδεία μας.

Γιά τό Δ.Σ. τῆς ΧΕΕΛ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Κύριε Διευθυντά,

Σας αποστέλλω τήν ἐπιστολή αὐτή γιά νά βοηθήσουμε νά ἐνωθοῦν πολλές φωνές γιά νά ἐπέλθει μιά ἀποκατάσταση ἑνός μεγάλου.

Κάθε Δεκέμβριο, καθώς πλησιάζει ὁ καιρός γιά νά ἐορτάσουμε οἱ Χριστιανοί τά Χριστούγεννα, βλέπουμε καί ἕναν «ἅγιο Βασίλη» νά σκαρφαλώνει στά κάγκελα τῶν μπαλκονιῶν, νά κατεβαίνει ἀπό τίς καμινάδες τῶν σπιτιῶν καί νά μοιράζει διάφορα δῶρα του, ὅπως αὐτοκινητάκια, καραμέλες, κουκλες, ἠλεκτρονικά παιχνίδια καί ὅ,τι ἄλλο μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς.

Μαζί μέ τό καταναυκτικό δέος πού προκαλεῖ τό γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ θά ἔπρεπε καί θά περίμενε κανεῖς νά ἰδῇ τήν εἰκόνα ἑνός οὐρανοφάντορος πνευματοκινήτου Πατρός, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, βλέπει τήν μορφή ἑνός τροφαντοῦ παπποῦ, ντυμένου μέ κατακόκκινη σύγχρονη ἔνδυση, τεχνπέντως παραφουσκομένο γιά νά δείχνει ἕναν καλοζωισμένο καί καλοπερασάκια ὑπερήλικα.

Ὅποια ὕβρις κ. Δντά καί ἐμπαιγμός εἰς τό σεπτόν πρόσωπον τοῦ Μεγάλου Ἁγίου. Ὅπως ὅλοι οἱ ἔχοντες στοιχειώδη θρησκευτική παιδεία γνωρίζουν, ὁ ἅγιος Βασίλειος δέν ὑπῆρξε οἷος ἐπιπολαίως καί ἀσεβῶς παριστάνεται. Ὁ Μέγας Βασίλειος ὑπῆρξε ἡ ἀσκητική καί ἀσθενική τῆ σάρκα μορφή, πού ἀπό τό ἀπολύτως μίνιμουμ τῶν βιολογικῶν δυνάμεων πού μπορεῖ νά ἔχει ἕνας ἄνθρωπος, ἐπέτυχε τό ἀπολύτως μάξιμουμ θεάρεστον ἔργον, τό ὅποτον καί τόν κατέστησε Μέγαν.

Ἰδρυσε τή γνωστή μας Βασιλειάδα, δαπανώντας ὅλη τήν τεράστια περιουσία του, ὑπῆρξε ὁ ἀδιάσειστος στύλος καί ὑπερασπιστής τῆς Ὁρθοδοξίας, κατεκόσμησε τά ἦθη τῶν ἀνθρώπων, τήν φύσιν τῶν ὄντων ἐτράνωσε, τήν οἰκουμένην ὅλην ἐφώτισε, ὅπως ψάλλουμε στό ἀπολυτίκιο τῆς ἐορτῆς του, καί ὡς «παλαιόν ἀράχνιον» μεταξύ ζωῆς καί θανάτου καθώς ἔλεγε γιά τόν ἑαυτό του, τό πνεῦμα του εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου παρέθεσεν, εἰς ἡλικίαν μόλις τεσσαράκοντα καί ἐννέα ἐτῶν, χωρίς νά τόν ἀγγίξει τό βιολογικόν, οὔτε καί τό πνευματικόν γῆρας, μέ ἀσκητικόν πρόσωπον, κατάμαυρη τήν πλούσια γενειάδα του καί τά μαλλιά του.

Αὐτός ἦταν ὁ Μέγας Βασίλειος καί οἱ ἄνθρωποι ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, ἀλλά κυρίως ὅσοι ἔχουν εἴτε γονεϊκό ρόλο, εἴτε διδακτικό ἔργο, εἴτε ἔχουν σχέση μέ παιδιά, ἀντί ἐλαφρῆ τῆ καρδία νά συντελοῦν μέ δῶρα ἢ ἄλλους τρόπους στή διακωμώδηση τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχη, καλά θά κάνουν, ὅπως ὀρίζει ἄλλωστε καί ἡ Ἐκκλησία μας, πρῶτον μὲν νά βοηθοῦν στήν ἀποκατάσταση τῆς πραγματικῆς του εἰκόνας, καί δεύτερον νά τόν παρακαλοῦν νά πρεσβεύει στό Σωτήρα Χριστό, ὥστε νά μᾶς χαρίσει τό μέγα Του ἔλεος. Διότι ἀπό αὐτό καί μόνο ἔχει ἀνάγκη σήμερα ὁ ἄνθρωπος καί ἀπό τίποτα ἄλλο.

Εὐχαριστῶ γιά τή φιλοξενία.

Ἰωάννης Δ. Μπερδαλῆς

Φιλολόγος-Θεολόγος

Βιβλίο-παρουσιάσεις

Μερόπης Ν. Σπυροπούλου

Ένας άνεμιστήρας όροφής και άλλες ιστορίες

Έκδόσεις Άρχονταρίκι, σελίδες 150.

Η κυρία Μερόπη Σπυροπούλου, συγγραφέας του άνωτέρω βιβλίου, είναι όμοτιμη καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Άθηνών. Άποφοίτησε από τό Άβερώφειο Γυμνάσιο Άλεξανδρείας. Έξελίχθη στό Πανεπιστήμιο Άθηνών και δίδαξε σε διάφορα πανεπιστήμια έσωτερικού και έξωτερικού. Διεκρίθη και ως λογοτέχνης και άρθογραφεϊ σε πολλά περιοδικά, πάντοτε σεβόμενη τις Έλληνοχριστιανικές παραδόσεις. Έγραψε μέχρι τώρα αξιόλογα βιβλία.

Τό πρόσφατο βιβλίο της «Ένας άνεμιστήρας όροφής και άλλες ιστορίες» είναι 12 κείμενα μικρά άναφερόμενα στην καθημερινή ζωή, πού όμως άποδίδουν μεγάλα νοήματα προς έδραιώση της πνευματικής ζωής. Είναι άξιέπαινες όλες οι προσπάθειες της κας Σπυροπούλου.

**ΔΗΜ. Γ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑΣ, ΔΦ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ, ΕΠ. ΠΑΡΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ**

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

«Σου τό ζήτησαν;»

Λέγει ένας στόν φίλο του πού δραστηριοποιεϊται στην ίεραποστολή, πού μόλις είχε έπιστρέψει στά πάτρια από μία μακρινή ειδωλολατρική χώρα.

– «Τί ήθελες νά πās νά ζης μεταξύ αυτών των ειδωλολατρών; Μήπως σου τό ζήτησαν;».

Ό νεοαφικθείς ίεραπόστολος του άπαντā:

– «Νά σου πώ. Όταν ήμουν φοιτητής, κάποιιο βράδυ, φεύγοντας από τό σπίτι μου βλέπω μία λάμπα σε ένα άπέναντι παράθυρο νά καπνίζει και νά πάνει φωτιά ή κουρτίνα. Προς στιγμήν σκέφτηκα νά φωνάξω άπέναντι στους κατοίκους νά τρέξουν νά τήν σβήσουν, αλλά είπα αφού δέν μου τό ζήτησαν γιατί νά τούς φωνάξω; Και συνέχισα γιά τήν έξοδό μου».

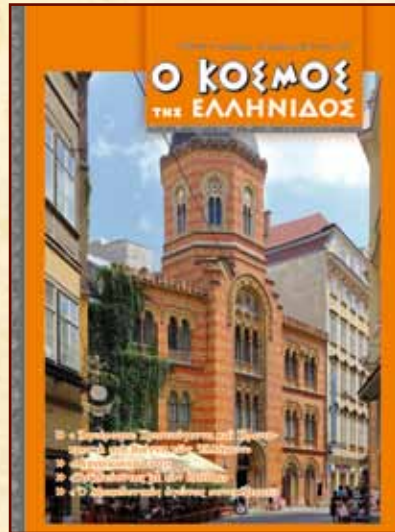
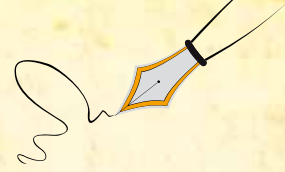
– «Δέν μπορεί νά τό έκανες αυτό, του λέει έπιτιμητικά ό φίλος, μπορούσε νά γίνει μεγάλη καταστροφή».

– «Πράγματι, δέν τό έκανα. Φώναξα και βοήθησα νά τήν σβήσουν. Τό ίδιο κάνω και τώρα μέ τούς ειδωλολάτρες πού λές. Δέν μέ φώναξαν, και είναι φυσικό νά μή μέ φωνάξουν. Ούτε ήξεραν αυτοί τον αιώνιο κίνδυνο πού διατρέχουν μακριά από τον άληθινό Θεό και τό Σωτήρα Χριστό. Άλλά εγώ πού ξέρω, και έχω όπως και μέ τή φωτιά τήν εικόνα και τήν γνώση, θεώρησα χρέος μου νά πάω νά τούς κηρύξω τό Εύαγγέλιο της σωτηρίας».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΤΟΥΣ 2018

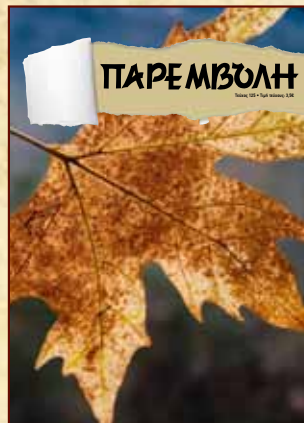
- **ΣΧΟΛΙΑ:** 1-2, 29-30, 61-62, 93-94, 125-126, 130 και 157-158.
- **ΕΠΙΚΑΙΡΑ-ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ:** **Άγγελόπουλος Ίωάννης**, 'Ο Ίησους τῆς μυθοπλασίας καί ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, σ. 3-11, **τοῦ ἰδίου**, Κατά πασῶν τῶν αἱρέσεων, σ. 99-104 καί 127-130, **Μαρκότσης Ίωάννης**, «Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», σ. 159-163, **Μικροπανδρεμένου Παναγιώτα, Λάντα Στέφανος**, Θεανθρωποκεντρικότητα καί ὀρθόδοξος ἀνθρωπισμός - Ἡ Βασιλειάδα ὡς παράδειγμα ἀνθρωπισμοῦ, σ. 45-50, **Μπερδαλῆς Ίωάννης**, Ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί ἡ συνανάσταση τοῦ ἀνθρώπου, σ. 33-34, **Μπράνης Δημ.**, Οἱ τρεῖς μέγιστοι φωστῆρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος, σ. 12-14, **Συντάξωξ**, Ἡ σιωπή τοῦ Σαββάτου, σ. 31-32.
- **ΜΑΘΗΜΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ:** **Βογιατζῆς Δημ.**, Σχόλια στήν ἀπόφαση 660/2018 τοῦ ΣτΕ γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, σ. 64-72, **Γλᾶρος Εὐάγγελος**, Ἡ επικαιρότητα καί ἀναγκαιότητα τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος, σ. 95-98, **Συντάξωξ**, Τό ΣτΕ καί τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, σ. 63, **Συντάξωξ**, Ὁ Θεολογικός κλάδος, σ. 125-126.
- **ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ:** **Foerster Fr.**, Ἡ σημασία ἐνός καθολικοῦ σκοποῦ εἰς τήν ἀγωγήν, σ. 119-122, **Καλλιανιώτης Ίω.**, Ἑλληνορθόδοξος Διδάσκαλος: Ἡ «ἐλπίς καί τό κῦδος» τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σ. 15-18, **Κατσιράς Λεωνίδας**, Βιβλιογραφική ἐπισκόπηση ἐπιστημονικῆς ἀρθρογραφίας γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς Τέχνης στήν ἐκπαιδευτική διαδικασία, σ. 83-89, **Λιαμῆς Ἡλίας**, Ἡ κρίση τοῦ φιλοτίμου, σ. 51-54, **τοῦ ἰδίου**, Ἡ διπλή ἐφηβεία, σ. 140-145, **τοῦ ἰδίου**, Τουρίστες καί ἐπισκέπτες, σ. 80-82, **τοῦ ἰδίου**, Ἡ ζωντανή παιδαγωγία, σ. 73-79, **τοῦ ἰδίου**, Ἀγάπη καί ἐλευθερία, σ. 167-168, **Μαυρομάτης Κων.**, Ἡ ἀστρονομία στά Σχολεῖα τῆς Δ/θμιας Ἐκπ/σης, σ. 175-179, **Παλούκας Παῦλος**, Ἡ ἑλληνική καί πατερική σκέψη ὡς ὁδηγός γιά τόν ἰδανικό ἄρχοντα, σ. 108-113, **τοῦ ἰδίου**, Εὐεργέτες-Εὐεργεσία, σ. 134-139, **τοῦ ἰδίου**, Βηθλεέμ καί Ὀλυμπος (Χριστοῦγεννα καί Ἀρχαιολάτρες/Δωδεκαθεῖστες), σ. 164-166, **Τῆς Συντάξωξ**, Ὁρθρος ψυχῶν, σ. 114-115, Ὁ δάσκαλος καί ἡ ἐποχή μας, σ. 146-147, **Τσαγκαρλῆ-Διαμάντη Εὐαγγελία**, Οἱ νεομάρτυρες στήν Ἀνατολική Ὁρθόδοξη Θεολογία καί τήν Ὁρθόδοξη Χριστιανική Ἀγωγή, σ. 35-44, **τῆς ἰδίας**, Σχεδιασμός project γιά τήν Ὁρθόδοξη Λατρεία, σ. 73-79, **ΧΕΕΛ (κύκλος)**, Ἡ αἰσιοδοξία τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, σ. 116-118.
- **ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ:** **Ἀραβανῆς Γεώργιος**, Τό Δημοτικό Τραγούδι ὡς ἔκφραση τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, σ. 19-21, **Γκότοβος Ἄθαν.**, Πολλαπλή κανονικότητα στό ὄνομα τῆς ἀγάπης γιά τό παιδί, σ. 131-133, **Δημάκης Ἀνδρέας**, Ὁ ποιητής Ίωάννης Βηλαρᾶς, σ. 22-25, **Μασούρης Δημ.**, Τί ἀπέγινε ὁ Βαρραβᾶς; (Ἡ ἀναζήτηση ἐνός ληστῆ), σ. 56-58, **Ρίζος Κων/νος**, Σωκράτης: Ἐνας πρό Χριστοῦ χριστιανός καί μάρτυρας, σ. 169-174, **Σιούτη Θεοφανεία**, Συναντώντας τούς Ἑπτανήσιους λογοτέχνες στά ἀναγνωστικά βιβλία τοῦ Δημ. Σχολείου, σ. 148-154.
- **ΠΕΤΡΑΔΙΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΣΩΦ. - ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ:** **Ἀναστόπουλος Ἄθαν.** (Πετράδια) Γιά τήν ἐπιστήμην, σ. 26-27, **τοῦ ἰδίου**, Γιά τόν ἔπαινο, σ. 59-60, **τοῦ ἰδίου**, Γιά τήν ἀμιλλα καί τήν ἀριστεία, σ. 123-124, **τοῦ ἰδίου**, Γιά τό γάμο, σ. 155-156, (**Μακράκη Μ.**) Ἡ προσέγγιση τοῦ Θεοῦ καί ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, (ἔσῳφ. τεύχους 626), (Αντισθένης) Περί ἀναγκαίου μαθήματος, σ. 25, (**Ἱερὸς Αὐγουστῖνος**) Ἀγάπα τό Θεό, σ. 55, Ὁ διώκτης Παῦλος, (ἔσῳφ. τεύχους 628), (**Χριστοδουλιᾶ Πέτρου, ἀρχιμ.**) Προσευχὴ στήν ὑπεραγία Θεοτόκο, (ἔσῳφ. τεύχους 629), Ἡ ἀγνοια τῶν πρό Χριστοῦ ἀνθρώπων, σ. 92, Βηθλεέμ, (ἔσῳφ. τεύχους 631), ἀνώνυμου, «Σοῦ τό ζήτησαν», σ. 183.
- **ΕΙΔΗΣΕΙΣ:** σ. 91, σ. 180-181.
- **ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:** σ. 28, 92, 122 καί 182.

Άξιζει νά διαβάσετε

Τò μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με τὴν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντὰ στὸν ἑλληνικό λαό.

Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, ποὺ ἀπευδύνηται στὴ γυναίκα, στὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ της παρουσία.

Τò περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικό “παρών” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστης καὶ τῆς παιδείας.

Τò μηνιαίο παιδικό περιοδικό ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἓνας πολύτιμος πνευματικὸς φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως
Έκπαιδευτικών Λειτουργών

- **Σπυρ. Καλλιάφα:**
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- **Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- **Β. Χαραλαμποπούλου:**
Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- **Μ. Debesse:**
ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- **G. Allport:**
ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- **Γωάν. Αντωνίου:**
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- **ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

